

Paranormaalit ilmiöt ja tietoisuus tiedollisessa toiminnassa¹

Jarkko Kari (YTM, tutkija)
Informaatiotutkimuksen laitos, Tampereen yliopisto

TIIVISTELMÄ

Artikkeli käsittelee sitä, miten paranormaalit ilmiöt ja tietoisuus mahdollisesti liittyvät yksilön tiedolliseen toimintaan. Viimeksi mainittu käsitteellistetään prosessina, jossa on viisi vaihetta: tilanteen määrittely, tiedontarpeen muodostaminen, tiedonlähteen etsiminen, tiedon saaminen ja tiedon seuraukset. Yliluonnollisen koettua ilmenemistä tässä prosessissa esitellään 16 rajatiedon harrastajan aikajanahaastatteluun pohjautuvan väitöskirjan tuloksiin nojautuen. Tajunnan roolia tiedollisessa toiminnassa pohditaan etupäässä oman luovan ajattelun avulla. Tulokset osoittavat, että paranormaalien voidaan havaita esiintyvän eri muodoissa ja käytännössä missä vaiheessa tiedollisen toiminnan prosessia hyvänsä. Työssä tullaan siihen johtopäätökseen, että tietoisuutemme tila, laajuus ja herkkyys näyttää vaikuttavan ratkaisevalla tavalla siihen, millaisina koemme tiedollisen toiminnan ja paranormaalit ilmiöt, tai koemme näitä lainkaan. On selvää, että henkilön tajunta asettaa rajoituksia hänen tiedolliselle toiminnalleen. Esteiden purkamiskeinoksi ehdotetaan tietoisuuden tarkoituksellista kehittämistä, joka on todellakin mahdollista. Löydöksillä on merkitystä sekä käytännön elämän että tieteentekemisen kannalta.

Avainsanat: paranormaalit ilmiöt, tietoisuus, tiedollinen toiminta, rajatieto, tiedonhankinta, merkitykset.

TAUSTAA

Tämä artikkeli tekee selkoa siitä, miten paranormaali eli yliluonnollinen ilmenee yksilön tiedollisessa toiminnassa, sekä miten ihmisen tietoisuus tai tajunta mahdollisesti vaikuttaa tähän. Tutkimus käsittelee rajatiedon tarpeita, hankintaa ja tämän seurauksia tosielämän tilanteissa sellaisten ihmisten kokemina, jotka ovat kiinnostuneita yliluonnollisesta. Tutkimusta keskeisesti luonnehtivia piirteitä ovat yksilönäkökulmaisuus, tilanneherkkyys ja prosessilähtöisyys, joiden yhdessä pitäisi luoda kokonaisvaltainen kuva tiedollisesta toiminnasta. Erityistä huomiota kiinnitetään paranormaaleihin merkityksiin, joita annetaan asioille arkielämän tietoon liittyvissä toiminnoissa. Näitä tulkintoja myös pohditaan suhteessa tietoisuuteen. Käsitteellisesti ja metodologisesti tutkimus perustuu pohjimmiltaan Brenda Dervinin merkityksellistämisteoriaan (Sense-Making), josta olen lähtenyt kehittämään tiedollisen toiminnan prosessimallia (ks. Kari 2001). Aineisto kerättiin käyttämällä ns. aikajanahaastattelutekniikkaa. Tarkastelu perustuu pääosin empiiriseen väitöstutkimukseeni (mt.), jonka tarkoituksena oli luoda tiedollisen toiminnan prosessia paranormaalien ilmiöiden kontekstissa. Käsillä oleva raportti kohdentuu ainoastaan siihen osaan runsaista tuloksista, joka käsittelee yliluonnollista ja on viime kädessä relevantti koko tiedemaailmalle ja suurelle yleisölle. Johtuen paranormaalien toistaiseksi kiistanalaisesta luonteesta *tutkimus ei ota minkäänlaista kantaa näiden ilmiöiden olemassaoloon.*

Viimeisen parin vuosikymmenen aikana on voitu havaita, että kiinnostus paranormaaleja tai yliluonnollisia ilmiöitä kohtaan on kasvanut voimakkaasti Amerikassa ja Euroopassa (Heino 1994, 5; Heino 1997, 36, 358; Nisbet 1998; vrt. Nisbet 1998), siis myös Suomessa (Heino 1994, 5). Tänä päivänä kiinnostus ja usko paranormaaleihin ilmiöihin on huomattavan yleistä (Epstein 1994, 712; Parsons 1992; *Science* ... 2000, luku 8; Shermer 1997, xvii, 15; Sparks ym. 1995, 9; Thalbourne & Delin 1994, 3) — ehkä jopa yleisempää kuin koskaan aiemmin (ks. Griffon 1991, 6). Luvut yliluonnolliseen uskovien osuudesta vaihtelevat, mutta useiden kyselytutkimusten perusteella voidaan sanoa, että noin puolet väestöstä uskoo paranormaalien ilmiöiden olemassaoloon (ks. Marin 1996, 43, Shermer 1997, xvii-xviii). Eräässä Gallup-selvityksessä esimerkiksi enkeleiden olemassa olemista piti totena 47 prosenttia, ja rukouksen sairauksia parantavaan voimaan uskoi 45 prosenttia suomalaisista vuosina 1995 ja 1996 (Heino 1997, 360). Paranormaalit uskomukset ovat yleismaailmallisia (Shermer 1997, 275), mikä viittaa siihen, että ne ovat ihmiselle hyvin tärkeitä

¹ Varhaisempi informaatiotutkijoille suunnattu versio paperista esitettiin Göteborgissa vuonna 2000 (ks. Kari 2000).

(Schumaker 1987, 452).

Mutta mikä saa ihmisen uskomaan yliluontoon jopa nykypäivän sivistyneessä kulttuurissa? Kirjallisuudesta on löydettävissä yli sata eri syytä. Näistä yksi saattaa nousta ylitse muiden: ihmisten omat selittämättömät kokemukset (ks. Irwin 1994, 107; King 1991, 8; Sparks *et al.* 1997, 356). Toinen vahva kimmoke paranormaalialia kohtaan tunnettuun kiinnostukseen voi hyvinkin olla vuosituhannen vaihtuminen (ks. Alcock 1985, 560; Clarke 1995, x-xi): monet yliluonnolliseen uskovat ihmiset uskovat myös siihen, että uuden vuosituhannen alku merkitsee samalla alkua Uudelle Ajalle, jossa ihminen kohoaisi korkeammalle tietoisuuden tasolle, ja jossa henkiset arvot ja paranormaalit kokemukset olisivat itsestäänselvyyksiä. Tässä yhteydessä on kiintoisaa tuoda esiin Theodor Adornon (1994, 128) vastakkainen käsitys, jonka mukaan suuntautuminen okkultismiin olisikin merkki ”tietoisuuden taantumisesta”.

Emme tiedä kovinkaan paljoa siitä, miten yliluonnollinen nähdään liittyvän arkielämän tiedolliseen toimintaan. Tuntuu luontevalta, että paranormaalien ilmiöiden kokeminen sekä niihin kohdistuva mielenkiinto ja usko olisivat omiaan synnyttämään ihmisissä myös tarvetta tietää niistä enemmän. Jotakin kertoo Tapani Kuningaan² erään kuuden vuoden takaisen pääkirjoituksen otsikko ”Tiedon tarve kasvaa” (Kuningas 1995, 3). Tieteen näkökulmasta rajatieto on kuitenkin yhä laajalti tutkimatonta aluetta (ks. Tammilehto 1998, 85): sen olemassaolosta ollaan tietoisia, mutta sitä joko väheksytään taikka sen sisälle ei uskalleta katsoa. Siksi yliluonnollisten ilmiöiden ja tiedollisen toiminnan yhteyksistä ei vielä kukaan tiedetä juuri mitään.

Vuonna 1996 kirjoittamani pro gradu, *Rajatiedon hankinnan arkipäivää – osa I* (Kari 1996; ks. myös Kari 1998), oli tietääkseni maailman ensimmäinen tieteellinen tutkimus, joka tarkastelee rajatietoa arkielämän tiedontarpeiden ja tiedonhankinnan puitteissa. Siinä kohdejoukko oli sama kuin tässä tutkimuksessa eli paranormaalista kiinnostuneet suomalaiset. Kyseessä oli kyselytutkimus, johon otti osaa 399 henkilöä. Huomattavin löydös oli se, että yliaistillisia kokemuksia (selvänäköä, unia, ennustamista, telepatiaa) ja paranormaaleja entiteettejä (henkiä ja avaruusolentoja) pidetään hyvinkin tärkeinä rajatiedon kanavina, keskimäärin jopa tärkeämpiä kuin normaaleja lähteitä (Kari 1996, 103, 144; Kari 1998, 33-34, 36-37). Tämä on kuitenkin vasta alustavaa tietoa, sillä useimmat tutkielman mittareista olivat ennalta testaamattomia. Vaikka siis kyseinen tutkimus ei todistakaan yliluonnollisten ilmiöiden olemassaolosta, tulos silti nostattaa monia kysymyksiä, jotka vaativat vastauksen. Äskettäin tällä alueella valmistui toinenkin tutkimus – Reea Hinkkasen (1999) gradu *Esi-isät ja tiedonhankinta*. Koska tuo tutkielma keskittyy vain ennustamiseen, omaksuu informaation välittäjän näkökulman, ja on äärimmäisen kulttuurisidonnainen, sitä ei kuitenkaan esitellä tässä sen kummemmin. Sekä suomalaisen että ulkomaisen informaatio-, viestintä- ja perinteentutkimuksen sekä uskontotieteen piirissä on tehty joitakin tutkimuksia, jotka koskevat paranormaaleja tai henkisiä ilmiöitä informaation tai tiedon perspektiivistä. Tällaisia ovat Haran ja Qvickin (1996), Heikkilän (1998), Neelameghanin (1999), Sparksin ym. (1995), Sparksin ja Pellechian (1997), Sparksin ym. (1997) sekä Virtasen (1977) tutkimukset. Nämä eivät käsittele nimenomaisesti tiedonhankintaa, joten ne jäävät tässä vaiheessa pelkän maininnan varaan.

Jotakin yleistä voidaan yliluonnollisen tiedon hankinnasta toki todeta. Rajatietoa tarjoaa alati kasvava lähteiden – mm. kirjojen, lehtien, radion, television, Internetin, selvänäkijöiden, ennustajien ja meedioiden – joukko. Informaatiokanavat voivat olla joko tavanomaisia (esim. sanomalehdet) tai kokonaan omistautuneita rajatiedolle (esim. selvänäkijät). Muita, esoteerisempia tiedonlähteitä uusaikalaisille ovat intuitio ja henkiolennot (Mikkonen 1998, 2). Ympäri maailman horoskoopeista sekä paranormaalialia käsittelevistä kirjoista, televisio-ohjelmista ja elokuvista ”on tullut erottamaton osa jokapäiväistä elämää”³ (Ben-Yehuda 1985, 74-75). Rajatiedon runsaudesta huolimatta Tarja Heikkilän (1998, 79) tutkielma paljasti, että joidenkin ihmisten on vaikea saada tietoa yliluonnollisista asioista, koska heidän mielestään on olemassa tahoja, jotka haluavat estää tämänkaltaisen informaation leviämisen.

Tietoisuuden ja tiedollisen toiminnan välinen suhde on – jos mahdollista – vieläkin tuntemattomampi alue kuin rajatiedon hankinta. Pelinavauksen tekivät Glynn Harmon ja Elissa Ballesteros (1997) konferenssiesitelmällään, jossa he käsittelevät piilotajuisten tiedontarpeiden

² Tapani Kuningas on ollut Suomen monipuolisimman rajatietoa julkaisevan aikakauslehden, *Ultran* (ks. <http://www.ultra-lehti.com>), päätoimittajana alusta eli vuodesta 1975 alkaen.

³ Kaikki sitaateissa olevat käännökset ovat omiani.

paljastamista koskevaa kokeellista tutkimusta. Omassa paperissani en kuitenkaan ole kovinkaan kiinnostunut alitajunnasta, joten en kerro tuosta artikkelista tämän enempää. Informaatiotutkimuksen piirissä ei ole tietääkseni julkaistu muita tietoisuuteen keskittyviä tutkimuksia.

Jo pelkästään yllä mainittujen julkaisujen vuosilukuja seuraamalla voidaan päätellä, että rajatiedon empiirinen tutkimus on nähtävästi vasta alkanut. Aikaisemmat tutkimukset ovat onnistuneet lähinnä vain raapaisemaan rajatiedollisen toiminnan pintaa, joten lisätutkimuksen tarve on ilmeinen. Ne on yleensä rajattu tiettyyn paranormaalien ilmiöiden ja tiedonhankinnan osa-alueeseen, joten niiden välittämä kuva on pakostakin varsin pirstaleinen. Täten tutkimuksessa on ollut suuri puute kokonaisvaltaisesta lähestymistavasta, jossa otettaisiin huomioon koko yliluonnollisen kirjo ja koko tiedollisen toiminnan prosessi. Tätä aukkoa käsillä oleva tutkimus koettaa paikata.

Tutkimusaiheeni valinnalle on kaiken kaikkiaan löydettävissä ainakin kolme hyvää perustelua. *Ensinnäkin* paranormaali on alue, johon kohdistuva tiedollinen tutkimus on tähän saakka ollut lähes olematonta, jopa informaatiotutkimuksen alueella. *Toisaalta* suuri osa väestöstä uskoo ja on kiinnostunut yliluonnollisesta, joten asiasta todennäköisesti hankitaan tai ainakin tarvitaan paljon tietoa, myös tutkittua sellaista. *Kolmanneksi* paranormaalien tutkimus saattaa tuottaa niin teoreettisia kuin käytännöllisiäkin innovaatioita (ks. Frazier 1986, xii-xiii).

TEORIAA

Peruskäsitteet

Artikkelin keskeisimmät alkeiskäsitteet ovat tietoisuus, informaatio, tieto, paranormaali ilmiö ja rajatieto. *Tietoisuus* (tai *tajunta*) on viime vuosina noussut tärkeäksi tutkimuskohteeksi tiedemaailmassa. Se voidaan määritellä ihmisen elämysmaailmaksi (Pylkkänen 1995, 43), jossa yksilö elää nykyhetkessä ”mennyttä muistellen ja tulevaisuutta suunnitellen” (Vilkko-Riihelä 1999, 127). Konkreettisemmin käsitettynä tietoisuus merkitsee yhtäältä yksilön mieltä ja ajatuksia sekä toisaalta hänen tietämystään jollakin aihealueella (*Collins ... 1987*, 298). Kun ihminen on tietoinen, hän tajuaa mitä ympäristössä ja hänessä itsessään tapahtuu (Vilkko-Riihelä 1999, 128; vrt. mt., 748). Pylkkänen (1995, 43, 44) mielestä tietoisuuden olennaisin puoli on kenties sen subjektiivisuus.

Pro gradussa selostamani käsiteanalyysin pohjalta voidaan sanoa, että *informaatio* on kielellinen ja merkityksellinen esitys, joka kuvaa jotakin havaitun todellisuuden osaa, ja on yksilön (normaali)tajunnan ulkopuolella (Kari 1996, 16; vrt. Buckland 1991, 356; Cleveland 1983, 7). Informaatiolla on aina kantaja — olio tai esine — joka kykenee välittämään viestejä kommunikaatiossa (Niiniluoto 1989, 23). Toimija voi siis saada informaatiota lähteestä, joka koodaa tai johon on koodattu sanom(i)a. Näin muodoin hän ei voi saada informaatiota itseltään, ellei viesti tule jostakin muusta Minän osasta kuin tavallisesta tietoisuudesta tai muistista. Myöskään pelkkiä aistimuksia ei nimitetä informaatioksi, vaan dataksi. Oleellista informaatiossa on semanttinen sisältö.

Yksilöllinen ja subjektiivinen *tieto* puolestaan on ajatusrakennelma, joka on muodostettu informaatiosta (tai havainnoista) merkityksenannon avulla, ja on henkilön tajunnassa (Kari 1996, 21; vrt. Johnson 1996, 7). Voidaan siis sanoa, että tietäminen on jostakin tietoisena olemista. Kun tietoa viestitään toisille, se muuttuu jälleen informaatioksi (Bonitz 1990, 6; Buckland 1991, 351, 352).

Paranormaali eli suomalaiselta nimeltään *yliluonnollinen ilmiö* yleensä määritellään hypoteettiseksi ilmiöksi⁴, joka on ristiriidassa yhtäältä luonnonlakeina pitämämme tieteellisten lainalaisuuksien — tai yleisemmin: tieteen kaikkein perustavimpien olettamusten ja periaatteiden — tai vieläkin yleisemmin: aikamme tieteellisen maailmankuvan — kanssa (ks. Alcock 1981, 3; Alcock 1991, 151; Collins & Pinch 1979, 238; Kurtz 1985, 504) sekä toisaalta ”terveen järjen” ja arkielämän odotusten kanssa (Gordon 1992, 2; Kurtz 1985, 504; Schumaker 1987, 451; Tobacyk & Milford 1983, 1029). Tähän lisäisin, että monet väitetyistä paranormaaleista ilmiöistä näyttävät

⁴ ”Hypoteettinen ilmiö” merkitsee sitä, että paranormaalia määriteltäessä otaksutaan, että tällainen ilmiö on ainakin periaatteessa mahdollinen. Määrittely ei ota — eikä sen tarvitsekaan ottaa — kantaa siihen, onko ilmiötä todellisuudessa olemassa vai ei.

vaativan myös yhden tai useamman rinnakkaisen ja/tai henkisen todellisuuden olemassaoloa. Hyviä esimerkkejä yliluonnollisista ilmiöistä ovat ufot, henget ja telepatia. Käytän termejä ”paranormaali” ja ”yliluonnollinen” toistensa synonyymeinä, koska niiden merkitys on lähes identtinen tavallisessa kielenkäytössä (vrt. Gordon 1996, 9). Muita suunnilleen samaa tarkoittavia sanoja ovat ”supranormaali” (ks. Nurmi ym. 1996, 405) ja ”yliaistillinen” (ks. Nurmi ym. 1993, 849).

Rajatiedon käsite on varsin helppo rajata, kun tiedetään mitä ”paranormaalityyppillä” tarkoitetaan: se on yliluonnolliseen liittyvää tietoa (vrt. Hara & Qvick 1996, 5; Heikkilä 1998, 74; Varto 1995, 112-113; Väyrynen 1987, 214). Rajatieto käsittelee paranormaaleja asioita (Weisen 1990, 20), koetaan saadun yliluonnollisella tavalla (Heikkilä 1998, 74; Thalbourne & Delin 1994, 24) ja/tai on havaintojen mukaan peräisin supranormaalista lähteestä (ks. Varto & Veenkivi 1998, 24). Sitä voisi hyvällä syyllä kutsua myös esim. paranormaalityyppi tiedoksi. ”Rajatieto” vain on asianharrastajien suosimana tullut (erityisesti *Ultran* kautta) paljon tunnetummaksi ilmaukseksi.

Tiedollinen toiminta

Käsillä oleva tutkimus kuuluu informaatiotutkimuksen tieteenhaaraan ja siellä tiedonhankintatutkimuksen alueelle. Se on saanut vaikutteita fenomenologian, konstruktivismin ja sosiaalikonstruktivismin sekä tiedon sosiologian ajatusmuodostelmista. Perustavaksi lähtökohdaksi on kuitenkin otettu ennen kaikkea Brenda Dervinin kehittämä *merkityksellistämislähestymistapa* (Sense-Making; ks. esim. Dervin 1983, 1992, 1999). Tätä voidaan luonnehtia metateoriaksi, joka tarjoaa metodologista ohjausta substantiivisten teorioiden rakentamisessa ja tutkimuksen tekemisessä (Dervin 1999, 729, 737, 748; Dervin & Clark 1999). Sense-Making -teoria käsittelee yleisellä tasolla sitä, miten toimija pystyy tiettyssä tilanteessa merkityksiä muodostamalla ”ylittämään” todellisuudessa ilmenneen epäjatkuvuuden tai ”kuilun” (ks. Waldron & Dervin 1988, Tuomisen 1994, 65 mukaan; vrt. Dervin 1998; Schamber 2000, 734). Valitsin Sense-Making -tarkastelutavan kolmestakin eri syystä. Ensinnäkin se kuvaa melko hyvin tiedollisen toiminnan prosessia, vain huomattavan abstraktisti ja metaforisesti. Toiseksi kyseinen metodologia mahdollistaa yksilön tiedonhankinnan tarkastelemisen missä tahansa kokijalleen todellisessa tilanteessa. Kolmanneksi sen kautta pääsee käsiksi asioille annettuihin merkityksiin, joiden erittely on tutkimuksessani tärkeää.

Tässä työssä *tiedollinen toiminta* nähdään yhtenä keskeisimmistä keinoista merkityksellistää maailmaa (ks. Dervin 1983, 3; Solomon 1997b, 1136; vrt. Cheuk 1999, 24-25; Dervin ym. 1982, 425). Tähänkään päivään mennessä sen olemusta ei ole kunnolla selvennetty, mutta rakentaen Sanda Erdelezin (1997, 412-413) ”informaatiokäyttätymisen” määritelmälle sekä G. Wersigin ja G. Windelin (1985, 18) ”toiminnan” tarkastelulle on ehdotettavissa, että tiedollinen toiminta on mentaalisyysprosessi, jossa yksilö on mielekkäällä tavalla tekemisissä informaation ja tiedon kanssa saavuttaakseen jotakin (vrt. Frants & Brush 1988, 86). Informaatiotutkimuksessa (ja tässä kirjoituksessa) kiinnostus kohdistuu lähes yksinomaan kyseisen toiminnan tietoiseen puoleen, joka on paljon helpommin tutkittavissa kuin sen tiedostamaton puoli. Tiedollinen toiminta riippuu kontekstistaan ja on alisteista henkilön muulle toiminnalle (ks. esim. Solomon 1997a, 1125; Sonnenwald & Iivonen 1999, 451; Vakkari 1997, 457)⁵.

Tiedollinen toiminta koostuu ”tiedollisista toiminnoista” (ks. esim. Dervin & Clark 1993, Perttulan 1994, 39 mukaan), joita on monenmoisia (ks. Solomon 1999, 173-174). Koska käsillä olevassa työssä tarkastellaan merkityksenantoa tiedon**hankkijan** — ei siis tiedonvälittäjän tai -tuottajan — näkökulmasta, nuo toiminnot voidaan loppujen lopuksi jakaa kolmeen laajaan luokkaan: tiedon tarvitsemiseen, hankkimiseen ja käyttämiseen (ks. Vakkari 1997, 460). Näistä tiedonhankinta on niin abstrakti käsite, että se halkaistaan tässä edelleen kahtia — tiedonlähteen etsintään ja tiedon saamiseen (vrt. Savolainen 1990, 72; Savolainen 1999, 85, 86). Lisäksi tiedollista toimintaa analysoidaan artikkelissa merkityksellistämisteorian velvoittamana toimijan kokeman tilanteen asettamisessa raameissa (ks. esim. Dervin 1991, 65; Dervin 1998; Dervin & Frenette 2000). Toisaalta puheena olevan toiminnan laajempaan kontekstiin kuuluu myös tiedon vaikutus yksilön elämään (ks. Giannini 1998, 364; Rich 1997, 17; vrt. Dervin & Frenette 2000). Tämä on järkevää niputtaa yhteen tiedonkäytön kanssa, jolloin saadaan luotua uusi yleisemmän tason tapahtuma nimeltään ”tiedon seuraus” (Kari 2001, 42, 191, 210). Väitöskirjani viitekehyksessä on myös eräs lisäkomponentti — tiedollisen toiminnan este (ks. mt., 42, 191) — mutta tämä on tilanpuutteen

⁵ Nämä tutkijat itse asiassa puhuvat ”informaatiokäyttätymisestä”, mutta ajatus varmasti pätee myöskin tiedolliseen toimintaan.

vuoksi suljettava tarkastelun ulkopuolelle.

Yllä luetelluista elementeistä rakentuu tiedollisen toiminnan *prosessi*, jossa voidaan erottaa viisi vaihetta: tilanne □ tiedontarve □ tiedonlähde □ tieto □ tiedon seuraus (Kari 2001, 43, 193). Malli kertoo, että prototyypillisessä tapauksessa tiedollinen toiminta saa alkunsa jostakin (esim. ongelmallisesta) tilanteesta. Jokin tilanteen aspekti on henkilölle epäselvä, mikä nostattaa hänessä kysymyksiä (tiedontarpeita). Hän ryhtyy etsimään vastauksia eri tiedonlähteistä. Nämä antavat toimijalle tietoa, joka voi tyydyttää hänen tarpeensa. Joka tapauksessa tulkitusta informaatiosta todennäköisesti seuraa jotakin: yksilö saattaa hyvinkin käyttää tietoa jotenkin, ja/tai tieto vaikuttaa häneen tavalla tai toisella. Tämä on todellakin vain yksinkertaistettu analyttinen kuvaus tiedollisesta toiminnasta, sillä oikeasti prosessi voi edetä mitä erilaisimpia polkuja pitkin (ks. mt., 195-197). Käsillä olevassa työssä kuitenkin jätän tiedollisen toiminnan rakenteen (prosessin) vähemmälle huomiolle ja keskityn sen sisältöön (merkityksiin).

TUTKIMUKSEN KULKU

Kirjoituksellani on siis kaksi tavoitetta. Ensinnäkin se pyrkii luomaan empiirisen kuvan siitä, miten paranormaalien koetaan ilmenevän tiedollisen toiminnan eri vaiheissa. Toiseksi artikkeli pohtii tietoisuuden roolia tässä rajatiedollisessa toiminnassa. Tekstin suppeuden vuoksi käsittely jää pakostakin kuvailun tasolle, eli selittämiseen ei edes tähdätä.

Toteutin tutkimuksen Tampereen yliopiston informaatiotutkimuksen laitoksella, missä sen suunnittelu alkoi jo vuonna 1994. Sense-Making -metodologian ohjenuoria noudattaen projektista tuli etnografinen haastattelututkimus, joka oli samalla kertaa sekä laadullinen että määrällinen (ks. Dervin 1989, 76; Dervin 1992, 62). Koska tiedollisen toiminnan kokemuksia tarkasteltiin fenomenologisesti eli yksilön omasta elämismaailmasta käsin (ks. Caird & Law 1982, 153), niiden totuudellisuutta ei ryhdytty missään vaiheessa punnitsemaan aineiston ulkopuolella. Tämä lähestymistapa vaikutti tuolloin soveliaimmalta tutkimusongelman ratkaisemiseksi, eikä siinä edelleenkään ole ilmeistä vikaa.

Keräsin tutkimusaineiston itse nauhoittamalla 21:n paranormaleista ilmiöistä kiinnostuneen aikuisen haastattelut. Useimmat osanottajista valittiin satunnaisesti *Ultra*-lehden (ks. alaviite 2) tilaajarekisteristä poimimalla, joskin rahapulan vuoksi otanta jouduttiin rajoittamaan Etelä-Suomeen ja siellä varsinkin Pirkanmaalle. Koska *Ultra* oli aineistonkeruun aikaan selvästi rajatiedon ykköslehti maassamme, sen tilaajakunnan katsottiin edustavan yliluonnollisen harrastajia parhaiten. Myös joitakin vapaaehtoisia värvättiin mukaan *Ultrapäivillä*, joka on vuotuinen lähinnä *Ultran* lukijoille suunnattu tapahtuma. Jouduin turvautumaan kahteen keinoon, koska vapaaehtoisten löytäminen ei ollut kovin helppoa. Haastattelut tehtiin kesällä 1995, lukuunottamatta yhtä joka tehtiin syksyllä 1998. Tällä viimeisellä osallistujalla, joka löytyi sattumalta, oli kerrottavanaan niin erikoinen tiedollisen toiminnan tapaus, että hänet oli suorastaan pakko ottaa tutkimukseen mukaan. Tämä poikkeus ei mielestäni ainakaan huonontanut tulosten validiteettia, vaan pikemminkin toi niihin lisäväriä. Kutakin ihmistä haastateltiin yhden kerran, paitsi viimeistä kahdesti prosessin laajuuden tähden. Haastatteluistuntojen keskipituus oli noin 1 h 50 min.

Täsmällisemmin ilmaistuna aineistonkeruumetodina oli sovellus niin sanotusta ”mikrohetken aikajanahaastattelusta”, joka on merkityksellistämismetodologian ydinmenetelmä (ks. esim. Dervin 1992, 70; Savolainen 1993b, 24). Tämä tekniikka käsittää tapahtumaketjujen eli ”askelpolkujen” kartoittamisen siten kuin haastateltava ne koki (ks. esim. mt.; Schamber 2000, 735; vrt. Dervin 1989, 77). Tutkittavilta kysyttiin ensiksi, olivatko he joutuneet tilanteeseen, jossa heidän oma tietämyksensä rajatiedon alueella ei ollut riittänyt, ja heidän oli haettava vastausta jostakin muualta. Jokainen vastaaja pystyi palauttamaan mieleensä vähintään yhden tällaisen tapauksen. Sitten heitä pyydettiin kuvailemaan tuota tilannetta. Seuraavaksi tiedusteltiin, millaisia kysymyksiä osanottajien mielessä oli virinnyt. Tämän jälkeen heidän haluttiin selostavan, mistä he olivat lähteneet etsimään vastauksia, ja minkälaista informaatiota he olivat saaneet. Lopuksi vielä kysyttiin, millä tavalla henkilöt olivat soveltaneet tätä tietoa, sekä mitä hyötyä tai haittaa siitä oli heidän kannaltaan seurannut. Haastatteluissa käytettiin apuvälineenä melko yksityiskohtaista ja jäsenettyä haastattelurunkoa, joka sisälsi 32 avointa ja 17 suljettua (vaihtoehto-) kysymystä (ks. Kari 2001, 226-231).

Näin kerätty aineisto purettiin lähes kokonaisuudessaan ääninauhoilta tekstiksi sanasta sanaan.

Loppujen lopuksi vain 16 haastattelua otettiin mukaan analyysiin. Jäljelle jääneet viisi hylättiin, koska joko ne eivät liittyneetkään varsinaisesti rajatietoon, tai niiden äänityksen laatu jäi niin heikoksi että puheesta ei saanut kunnolla selvää. Seuraavaksi haastatteluteksteistä muodostettiin tietokanta kvalitatiivisen aineiston analyysiohjelmassa nimeltään *NUD*IST 4* (ks. <http://qsr.latrobe.edu.au/products/n4.html>)⁶. Tässä aineisto koodattiin virkkeen tarkkuudella varsin seikkaperäisesti — puoliksi teoreettisten käsitteiden, puoliksi haastateltujen puheesta nousseiden luokkien pohjalta. Analyysiyksiköksi kehkeytyi tilanteen sijaan prosessi (vrt. Wildemuth 1990, 331), jonka osana tilanne saattoi olla. Näitä prosesseja oli tutkittavissa kaiken kaikkiaan 27 kappaletta. Kvalitatiivisen erittelyn tarkoituksena oli tunnistaa ja määrittellä eri kategoriat sekä alakäsitteet, ja kvantitatiivisen tarkastelun tavoitteena puolestaan oli määrittää luokkien suhteellinen yleisyys. Tärkein laadullinen analyysimenetelmä oli sisällönanalyysi, joka on todennäköisesti suosituin erittelytekniikka Sense-Making -tutkimuksessa. Määrällinen analyysi oli pitkälti jakaumien laskemista, mutta myös riippuvuuksia etsittiin. Nämä kvantitatiiviset tehtävät suoritettiin *StatView SE+Graphics 1* (uusin versio on 5; ks. <http://www.statview.com>) -tilasto-ohjelman avulla. Vaikka kvalitatiivinen tarkastelu oli keskeisemmällä sijalla, mainitut menetelmät yhdessä mahdollistivat aineiston tarkan mutta samalla ymmärtävän jäsentämisen. Varsinainen analyysiosuus saatiin päätökseen syksyllä 1999, mutta joitakin jatkoanalyysijä tehtiin vuoden 2001 alkuun saakka.

Arvioisin tutkimustulosten olevan riittävän luotettavia ja päteviä, sillä kaikille osanottajille esitettiin suurin piirtein samat kysymykset. Huolta pidettiin myös siitä, että sekä haastateltava että haastattelija (minä) käsitti mitä toinen sanoi. Löydösten yleistettävyyttä kohdejoukkoon (paranormaalista kiinnostuneisiin suomalaisiin) ei kuitenkaan ole välttämättä kovin hyvä, koska ”otos” oli pieni ja muodostui jokseenkin valikoidusti. Sen sijaan väitän, että tulokset kuvastavat paremmin sitä lohkoa kohdejoukosta, joka on ehtinyt aloittelijaa pidemmälle rajatiedon kentällä. Toisaalta laadullisen tutkimuksen päämääränä ei olekaan universaalien lakien toteen näyttäminen, vaan uusien merkitysten havaitseminen kontekstuaalisen herkkyyden kautta.

PARANORMAALI TIEDOLLISESSA TOIMINNASSA

Tilanteet

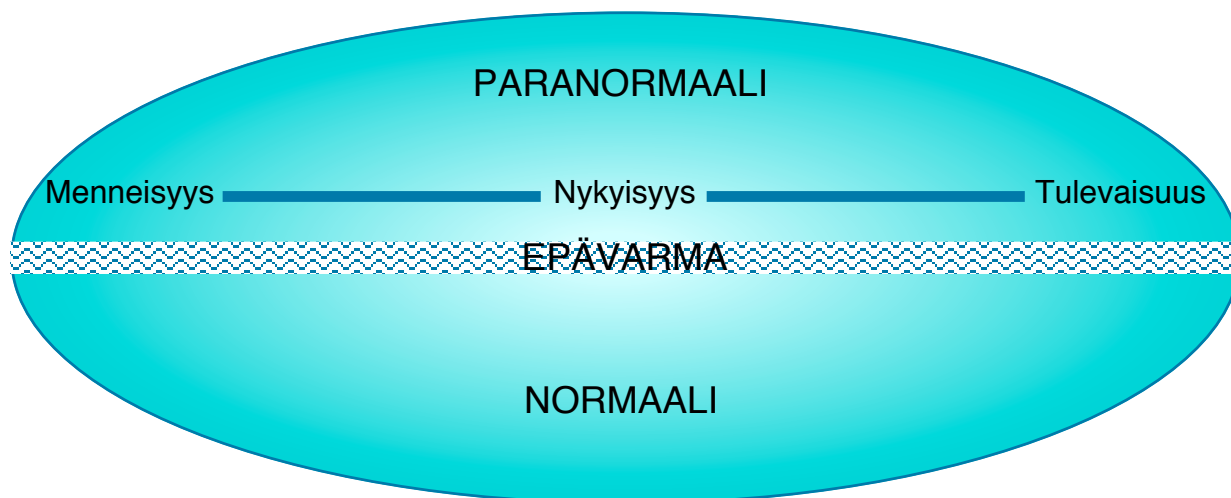
Tilanteen paranormaalius tarkoittaa sitä, havaitseeko henkilö tiedollisen toimintansa ajallis-avaruudellisessa kontekstissa mitään yliluonnollista vai ei (Kari 2001, 45). Käsite kehkeytyi tutkimusaineiston inspiroimana. Kyseisellä ulottuvuudella tilanteet luokiteltiin normaaliksi, paranormaaliksi tai epävarmaksi (ks. Kuvio 1). *Normaalin* tilanteen ei nähty sisältävän minkäänlaista supranormaalialueita elementtiä. Tästä on esimerkkinä naisen ja miehen keskinäinen seurustelu (Dagmar 2, tilanne A)⁷. *Paranormaalina* pidetty tilanne oli sellainen, jossa jotakin ylialueellista oli joko a) tapahtunut menneisyydessä, b) tapahtumassa nykyhetkellä tai c) odotettavissa tapahtuvaksi tulevaisuudessa (ks. Kuvio 1). Ensimmäistä, usein kertaluonteista tapahtumaa kuvaa tapaus, jossa vastaaja arveli, että avaruusolennot olivat vaikuttaneet hänen mieleensä niin, että hän alkoi kiinnostumaan henkisistä asioista (Gaia 1, tilanne 1). Toisesta, yleensä toistuvasta tapahtumasta on esimerkkinä puoli vuotta kestänyt tilanne, jonka aikana haastateltava näki öisin säännöllisesti enkeleitä ja muita outoja olioita unen ja valheen rajamailla (Gaia 1, tilanne 2). Kolmatta, ei vielä tiedonhankinnan aikaan todellistunutta tapausta voidaan havainnollistaa projektilla, jossa toimija pyrki rakentamaan ajatuksia ”lukevan” koneen (Risto 1, tilanne 1). *Epävarmassa* tilanteessa paranormaalitilannetta ei voitu määrittää, koska edes haastateltava itse ei ollut asiasta perillä. Näytteenä tästä on tapaus, jossa osallistujan puolisoilla oli ollut vakava sydäntauti, joka katosi yhtäkkiä. Tutkittava ei kyennyt ymmärtämään, miten tällainen oli mahdollista. (Cecilia 1, tilanteet A-B.)

Näistä kolmesta luokasta normaali ja paranormaali tilanne olivat esillä jo pro gradussani (Kari 1996, 98; ks. myös Kari 1998, 31-32), mutta epävarma tilanne on aivan uusi laji. Supranormaalien elämyksen ajoittumista tilanteessa ei myöskään ole aiemmin tutkittu. Tosin tällä keksinnöllä on eräänlainen yhtymäkohta merkityksellistämisteorian yleisluontoisempaan käsitteeseen ”matka tilanteeseen”, jolla Dervin (1983, 60) viittaa siihen, tuntee henkilö olevansa tietyllä hetkellä kokonaistilanteen alkupuolella, keskivaiheilla vai loppusuoralla. Yliluonnon näkökulmasta voidaan

⁶ Viimeisin versio on 5; ks. <http://qsr.latrobe.edu.au/products/n5.html>.

⁷ Tämä ja vastaavanlaiset koodit tästä eteenpäin viittaavat haastateltavaan (nimi), haastattelussa käsitellyyn prosessiin (numero) ja tämän vaiheeseen (tunniste). Luottamuksellisuuden säilyttämiseksi osanottajien oikea nimi on korvattu kuvitteellisella.

ajatella, että kun jotain outoa on tapahtunut aikaisemmin, yksilö on tilanteen lopussa. Jos hän taas kokee paranormaaleja ilmiöitä parhaillaan, hän on keskellä tilannetta. Silloin kun yksilö vasta toivoo pääsevänsä (tai pelkää joutuvansa) osalliseksi yliaistillisesta, hän on tilanteen alussa.

KUVIO 1. Tilanteiden koettu paranormaalius ja yliluonnollisen ajoittuminen

Analysoituja tilanteita oli 47. Reilusti yli puolta näistä pidettiin normaalina ja runsasta kolmannesta paranormaalina jossakin suhteessa. Tämä havainto on sopusoinnussa ensimmäisen tutkimukseni tulosten kanssa (ks. Kari 1996, 98-99). Vain yhden tilanteen paranormaalius jäi epäselväksi, joten tällaiset tapaukset lienevät melko harvinaisia.

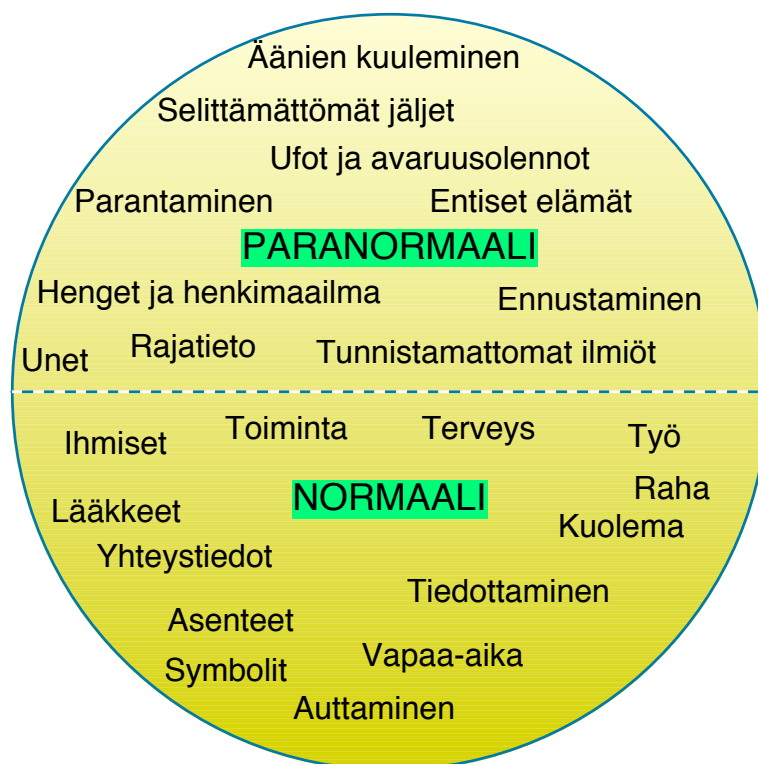
Tiedontarpeet

Yliaistillinen liittyi tiedontarpeissa näiden aiheeseen ja aikafokukseen. Yhteensä 50 tiedontarvetta tunnistettiin.

Aiheet

Tiedontarpeen aihe tarkoittaa sitä teemaa, johon tarve kohdistuu (Kari 2001, 45). Dervin (1983, 16, 63) on kirjoittanut samaisesta käsitteestä termillä ”kuvaileva fokus”. Karkeimmalla tasolla tarpeiden sisällöt voitiin jakaa normaaleihin ja paranormaaleihin aiheisiin (ks. Kuvio 2). *Normaaliteemainen* tarve koski enimmäkseen asiaa, joka katsottiin täysin tavalliseksi, kuten työtä esim. mielenterveysalalla (Gaia 1, tarve 8). *Paranormaaliaiheinen* tarve vuorostaan viittasi pääasiassa johonkin yliluonnolliselta vaikuttavaan, kuten supranormaalien kokemusten taustamekanismiin (Ulla 1, tarve 2). Oli myös *tuntemattomia* teemoja, joiden paranormaaliumma oli mahdotonta määrittää puhujien epämääräisten ilmausten takia. Yliluonnollisten teemojen yksityiskohtaisempi jaottelu löytyy väitöskirjastani (ks. Kari 2001, 83-85; myös Kari 2000, 25-26). Tiedontarpeiden aiheita ei ole ennen luokiteltu niiden paranormaaliumman mukaan.

Hieman yli puolet tiedontarpeista käsitteli normaalia ja alle puolet paranormaaliumma teemaa. Kahta tarvetta ei pystytty sijoittamaan kumpaankaan ryhmään, eli ne jäivät tältä osin tuntemattomiksi.

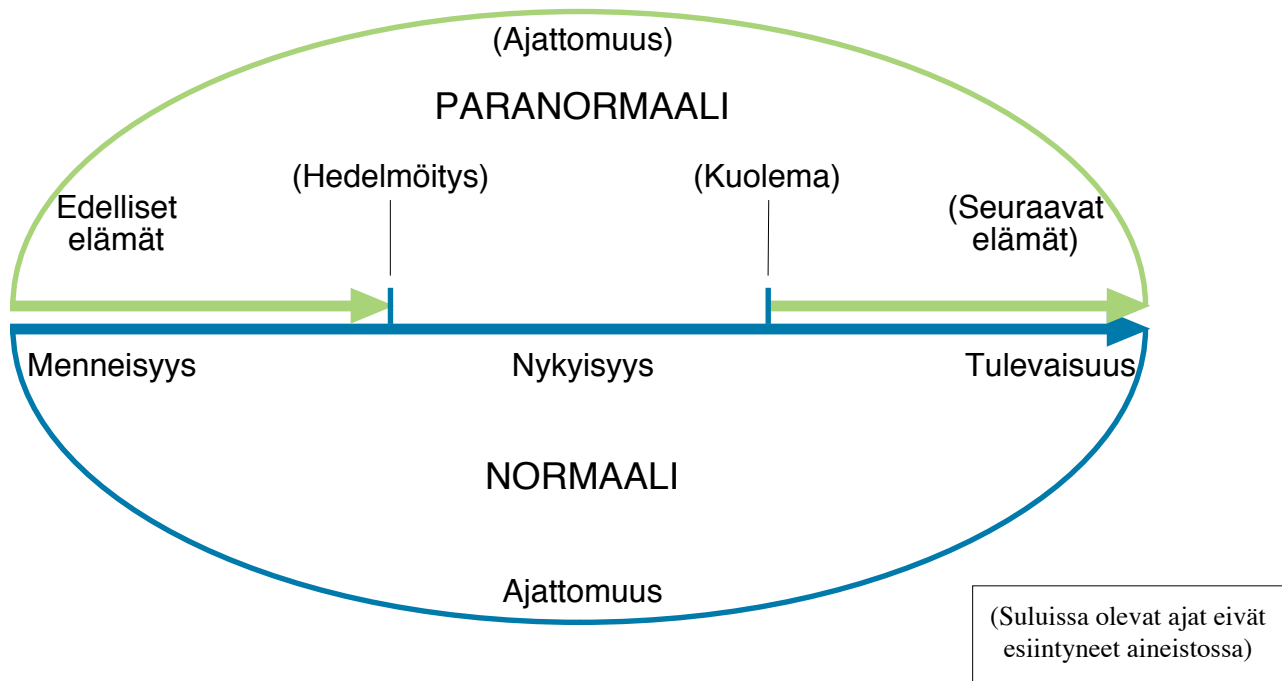

KUVIO 2. Tiedontarpeiden aiheen paranormaalius esimerkkeineen

Aikafokukset

Tiedontarpeen aikafokus merkitsee sitä, mihin ajanjaksoon suhteessa tarpeen syntyhetkeen tiedontarve suuntautuu (Kari 2001, 46). Käsite on peräisin Sense-Making -tutkimuksesta (ks. Dervin 1983, 16, 62; Dervin 1992, 75; Dervin ym. 1982, 430, 431), joskaan sitä ei ole siellä määritelty asianmukaisesti. Tarpeet viittasivat neljään eri aikaan: menneisyyteen, nykyisyyteen, tulevaisuuteen ja ajattomuuteen (ks. Kuvio 3). Muutaman tarpeen aikafokus jäi erinäisistä syistä tuntemattomaksi. Tunnistettujen neljän ajan — ehkä viimeistä lukuunottamatta — tarkoitteen pitäisi olla itsestään selvä. Kun tiedontarve oli *ajaton*, henkilö halusi yleispätevää informaatiota, joka ei koskisi mitään tiettyä aikaa. Tämä on täysin uusi aikafokus, mutta nuo kolme muuta tunnetaan kyllä hyvin merkityksellistämistutkimuksen piirissä (ks. Dervin 1983, 16, 62; Dervin 1992, 75; Dervin ym. 1982, 430, 431). Näistä neljästä aikafokuksesta paranormaali nähtävästi liittyi ainoastaan menneisyyteen. Yksi ainut osanottaja (Helena 2, tarve 4) nimittäin tahtoi tietää edellisistä elämästään, mikä kielii uskosta jälleensyntymiseen. Kenenkään haastatelluista ei tarvinnut tietää seuraavista elämästään eikä edes elämästään ennen hedelmöitystä (joka johti syntymään) tai jälkeen kuoleman. Yliluonnollista koskevia tiedontarpeita ei myöskään tuotu esille ensisijaisesti ajattomuuden näkökulmasta, vaikka monia oman fyysisen todellisuutemme väitetyksi ylittäviä ilmiöitä pidetäänkin usein juuri ajallisuuden ulkopuolisina asioina. Suuremmissa otoksissa ja/tai laajemmassa aineistossa nämäkin ajat olisivat mitä todennäköisimmin ilmenneet ihmisten tarpeissa.

Joka tapauksessa voidaan ehdottaa, että mikä tahansa tiedontarpeen aikakausi on normaali silloin, kun yksilö ei kaipaa vastauksia supranormaalista aiheesta. Vastaavasti tarve suuntautuu paranormaaliin aikaan, jos puheena oleva periodi ei kuulu tämän päivän tieteelliseen maailmankuvaan. Kuten Kuvio 3 kertoo, vain nykyisyys — tai tarkemmin sanottuna toimijan nykyinen elämä — ei voi olla paranormaali aikafokus. Tiedontarpeiden aikafokuksen supranormaalius on kiintoisa löytö, jota kannattaisi vastaisuudessa selvittää tarkemmin. Tällöin on kuitenkin syytä pitää mielessä, että paranormaali aikafokus vaikuttaa olevan melko harvinainen tapaus.

KUVIO 3. Tiedontarpeiden aikafokukset paranormaaliuden mukaan

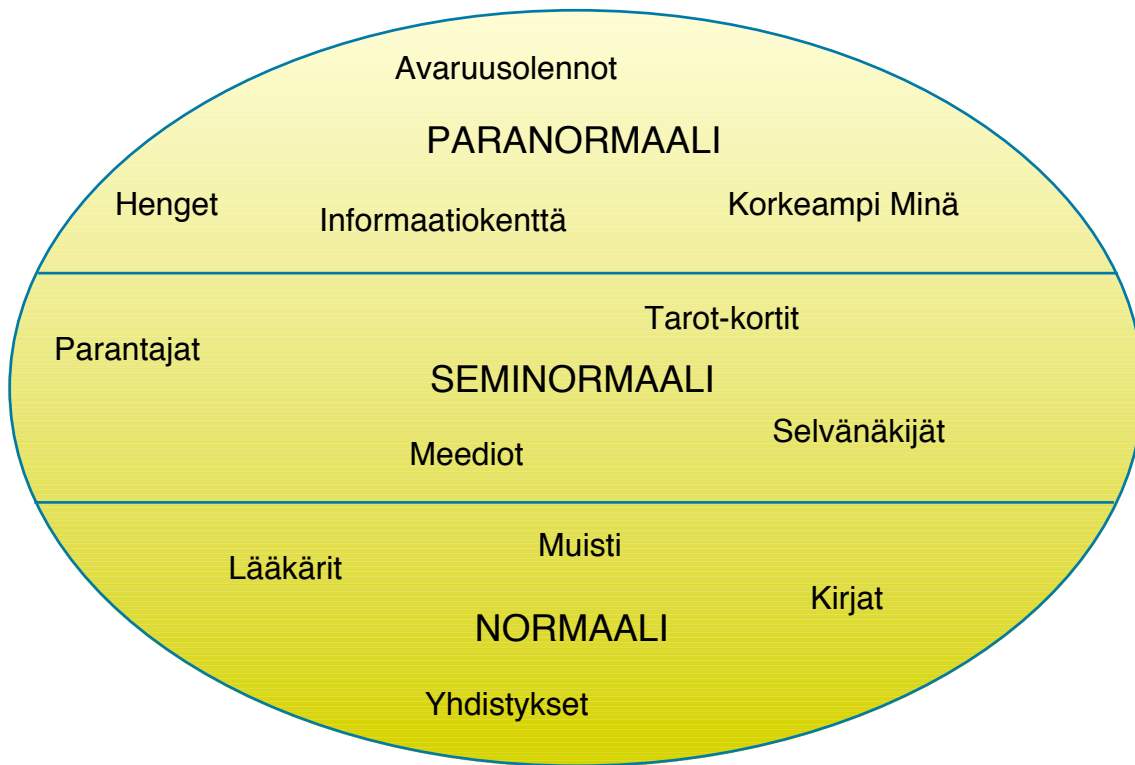
Tiedonlähteet

Tiedonlähteiden kohdalla supranormaaliilla oli tekemistä niiden tyyppin ja valitsijan kanssa. Yhteensä 70 lähdettä tutkittiin.

Tyypit

Luonnollinen lähtökohta tiedonlähteen luokittamiselle on määritellä sen tyyppi eli minkä lajin entiteetti se on. Kaikkia tiedonlähteitä voitiin hyvin karkealla tasolla luonnehtia paranormaaliuden akselilla, niin että ne oli jaettavissa normaaleihin, seminormaaleihin ja paranormaaleihin lähteisiin (ks. Kuvio 4). *Normaalin* lähteen olemassaolo on selviö yhteiskunnassamme, mutta sen saatettiin silti katsoa olevan sidoksissa yliluonnolliseen tietämyksensä ansiosta. Tällaisella lähteellä ei kuitenkaan ajateltu olevan supranormaaleja kykyjä. Esimerkki normaalista lähteestä oli koristekivien myyjä (Risto 1, lähde 4). *Seminormaalin* tiedonlähteen olemassaolo sinänsä ei ole kyseenalainen asia kulttuurissamme, mutta haastateltavat antoivat ymmärtää, että sillä on toistuva kokemuksellinen yhteys yliaistilliseen tai peräti yliluonnollisia ominaisuuksia. Tällainen lähde saattoi olla vaikkapa selvänäkijä (Marjo 1, lähde 1). *Paranormaali* tiedonlähde puolestaan oli luonteeltaan sellainen, että sen koko olemassaolo on kiistanalainen asia objektiivisesti katsoen. Esimerkiksi puoliso, joka ilmestyi leskelle kuolemansa jälkeen (Jenni 1, lähde 4), oli tämän lajityypin edustaja. Yksi tiedonlähde (Paavo 1, lähde 4) jäi tältä osin *tuntemattomaksi*, koska tutkittavan puheesta ei käynyt ilmi, oliko lähdehenkilöllä vain tiedollinen vai myös kokemusperäinen suhde supranormaaliin. Tässä esitetty lähteiden kolmiluokitus on hienojakoisempi kuin aikaisempi dikotomia ”normaali vs. paranormaali”, jota olen tarkastellut mm. pro gradussani (ks. Kari 1996, 82-83; myös Kari 1998, 33-34) ja väitöskirjassani (Kari 2001, 94-95; ks. myös Kari 2000, 26-27). Uudessa jäsenyyksessä normaalit lähteet on jaettu täysin ja puoliksi normaaleihin. Uskoakseni tämä tarkennus antaa validimman ja monimuotoisemman kuvan tiedonlähteiden potentiaalisesta kirjosta ja soveltuu myöskin paremmin jatkotutkimuksiin. Väitöstutkimuksessani (Kari 2001) olentolähteitä analysoidaan tarkemmin mm. niiden roolin mukaan, mikä tuo lisävalaistusta tähän yksinkertaiseen jaotukseen.

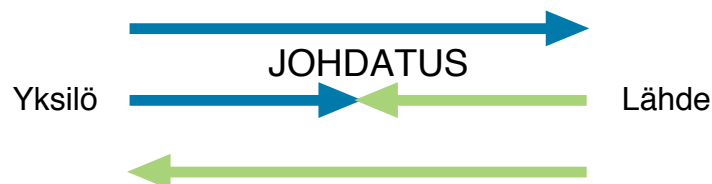
Tutkimuksessani normaaleja tiedonlähteitä käytettiin eniten, sillä niiden osuus oli runsas kolmannes. Kolmasosa lähteistä oli paranormaaleja ja neljäsosa seminormaaleja. Yliluonnollisina koetut entiteetit siis toimivat lähteinä yllättävänkin usein. Tätä jakaumaa ei voi verrata ensimmäisen tutkimukseni tulokseen (ks. Kari 1996, 102-103; Kari 1998, 33-34), koska siinä vastaajilta kysyttiin tiedonhankintakanavien henkilökohtaisesta tärkeydestä eikä tosiasiallisesta käytöstä.

KUVIO 4. Tiedonlähteiden luultu paranormaalius esimerkkeineen

Valitsijat

Tässä työssä tiedonlähteen valitsija on se olio tai ilmiö, joka yksilön ymmärryksen mukaan valitsee hänen käyttämänsä lähteen. Lähteiden valitsijaa ei ole ennen lainkaan huomattu tiedonhankintatutkimuksessa. Aineistossa oli havaittavissa viisi eri valitsijaa: itse, Johdatus, lähde, sattuma ja toinen henkilö. Lisäksi joidenkin lähteiden kohdalla valitsija jäi tunnistamattomaksi. Kaksi osanottajaa oli nähtävästi sitä mieltä, että ylikuunnollisella oli toisinaan jotain tekemistä tiedonlähteen löytämisen kanssa. He katsoivat, että lähteen kohtaaminen ei ollut itse suunniteltua mutta ei myöskään satunnaista, vaan tulos *Johdatuksen* tai Kohtalon hienovaraisesta mutta tarkoituksellisesta ohjauksesta. Kyseiset henkilöt eivät eksplisiittisesti selittäneet, mitä he käsittivät ”Johdatuksella”, mutta ilmeisesti he viittasivat jonkinlaisen jumalallisen olennon tahi korkeamman lain tai periaatteen (Kohtalon) antamaan opastukseen. Jos palataan tiedolliseen toimintaan, täsmällisemmin ilmaistuna Johdatus toi lähteen henkilön eteen (Marjo 1, lähde 1) tai sai hänet etsimään lähteen käsiinsä (Paavo 1, lähde 4). Kolmaskin vaihtoehto on kuviteltavissa — nimittäin se, että tiedonhankkija ja tiedonlähde etsivät (tai sitten eivät etsi) toisiaan, ja Kohtalo vaikuttaa saattavan heidät yhteen. Tätä toimijan, lähteen ja Johdatuksen ”kolmiodraamaa” havainnollistaa Kuvio 5. Tässä on kuitenkin muistettava, että Johdatukseen tukeutuva ajattelu ei ollut millään muotoa vallitseva näkemys tutkimusjoukossa.

KUVIO 5. Mielteet Johdatuksesta tiedonlähteen valikoitumisessa

Yksityiskohtaisempia syitä sille, miksi tiedon etsijä itse valitsi tietyn lähteen, luetellaan väitöstyössäni (Kari 2001, 103-105). Siinä tulee ilmi monia lisäseikkoja supranormaaliin liittyen.

Saadut tiedot

Vastaanotettu ja tiedoksi tulkittu informaatio käsitteellistettiin aiheena, aikafokuksena ja saamistapana, joissa kaikissa oli havaittavissa supranormaaleja piirteitä muodossa tai toisessa. Työssä tutkittiin 76 saatua tietoa.

Aiheet

Saadun tiedon aihe on tiedontarpeen aiheen vastinkäsite ja merkitsee sitä sisältöä, joka on yksilön kannalta tiedossa keskeisintä (Kari 2001, 46). Tässäkin aiheet ositettiin normaaleihin ja paranormaaleihin teemoihin, jotka tuskin kaipaavat selittelyä enää tässä vaiheessa. *Normaalista* aiheesta käyköön esimerkkinä sairaudet (Jenni 1, tieto 1B), ja *paranormaalista* (hengellä tai energialla) parantaminen (Nelli 1, tieto C). Osa teemoista oli *tuntemattomia*, sillä haastateltavat eivät aina paljastaneet itse tiedon sisällystä. Aiheiden erittely menee väitöskirjassani (Kari 2001, 110-113; ks. myös Kari 2000, 29) huomattavasti konkreettisemmalle tasolle. Tämä on tietääkseni ensimmäinen kerta, kun saatujen tietojen teemoja analysoidaan yliluonnollisuuden ulottuvuudella.

Vastaanotetuissa tiedoissa normaalit aiheet olivat hallitsevia, sillä ne edustivat puolta kaikista teemoista. Paranormaalien aiheiden osuus (reilu kolmannes) ei silti ollut paljoa vähempää. Joka yhdestoista teema oli tuntematon. Nämä frekvenssit muistuttavat suuresti edellä esitettyä tiedontarpeiden aihejakamaa (s. 7). Tästä voisi helposti päätellä, että saatu tieto tavallisesti vastasi tiedontarvetta, ainakin aiheen osalta. Tarkempi analyysi kuitenkin osoitti, että näiden kahden teeman välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää riippuvuussuhdetta. Tästä on tehtävissä se johtopäätös, että usein tieto joko ei kohdannut tarvetta tai tavallaan ”ylitti” sen. Asia vaatisi lisätutkimusta selvitäkseen.

Aikafokukset

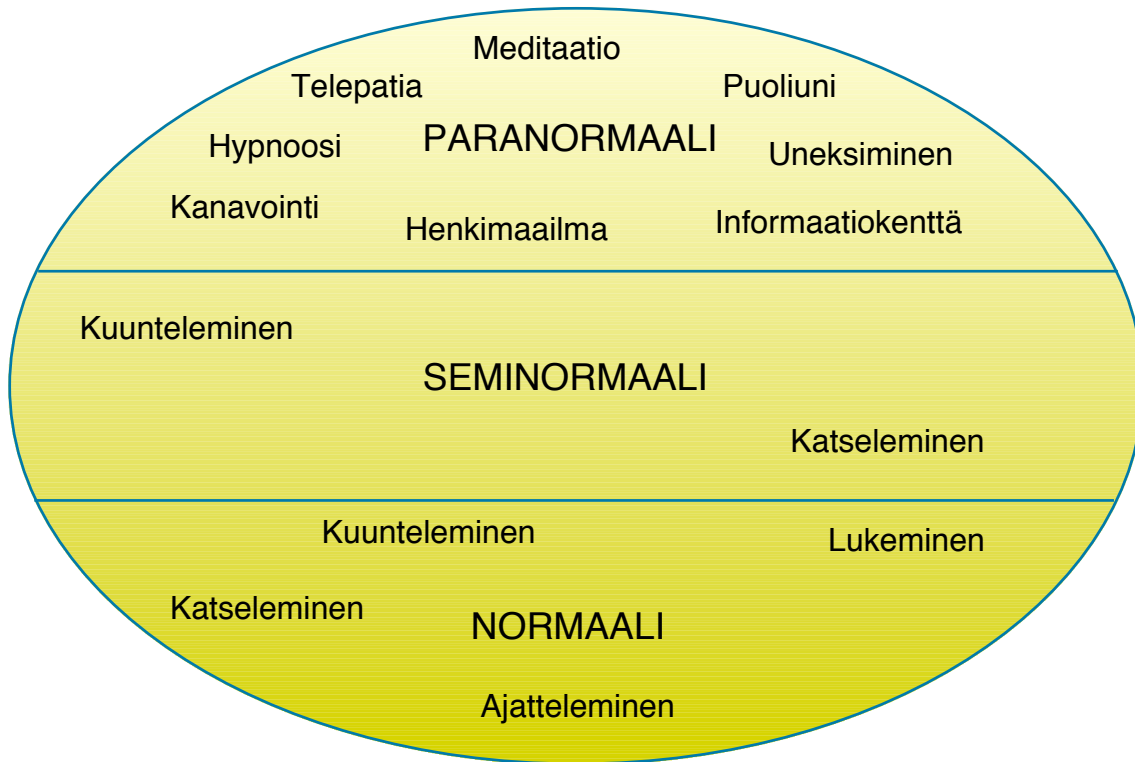
Saadun tiedon aikafokus on tiedontarpeen aikafokuksen aisapari. Se voidaan määritellä siksi ajanjaksoksi, johon tieto viittaa suhteessa sen vastaanottamishetkeen (Kari 2001, 46). Aikafokusta ei ole aikaisemmin tajuttu yhdistää vastaanotettuun tietoon. Kuten tarpeet, myös tieto kohdistui neljään eri aikaan: menneeseen, nykyhetkeen, tulevaan ja ajattomaan. Useiden tietojen aikafokusta ei saatu selville, joten ne jäivät tässä kohtaa tuntemattomiksi. Yliaistillinen liittyi jälleen ainoastaan menneisyyteen: neljä vastaajaa mainitsi saaneensa aikaisempia elämiään käsittelevää tietoa. Yksi heistä oli se (Helena 2, tieto 2B), joka oli kaivannutkin informaatiota historiallisista edesottamuksistaan. Toiselle henkilölle tieto tuli täytenä yllätyksenä (Nelli 4, tieto 1), eli hänellä ei ollut etukäteen minkäänlaista tarvetta kyseisenlaiselle informaatiolle. Kahden muun tutkittavan vastaanottamassa tiedossa edelliset elämät olivat vain sivujuonne (Jenni 1, tieto 5; Ulla 1, tieto 3A), joten ei näistä tapauksista sen enempää.

Tiedontarpeiden aikafokuksia ja näiden paranormaaliutta koskevat empiiriset ja teoreettiset huomiot (s. 8) pätevät täysin myös saatujen tietojen aikafokuksiin, koska ne esiintyivät aineistossa lähes identtisellä tavalla. Myöskin Kuvio 3 voisi yhtä hyvin kuvata tiedon aikoja.

Saamistavat

Tiedon saamistavan määrittelyn menetelmäksi, jolla toimija vastaanottaa informaatiota tiedonlähteestä (Kari 2001, 47). Ilmiötä ei ole oikeastaan aiemmin luodattu ainakaan informaatiotutkimuksen piirissä. *Geneerisellä* tasolla saamiskeinot oli luontevinta ryhmittää lähteiden tapaan kolmeen tyyppiin: normaaleihin, seminormaaleihin ja paranormaaleihin (ks. Kuvio 6). *Normaali* menetelmä merkitsi informaation vastaanottamista normaalien aistien kautta, kuten soitettaessa puhelimella (Cecilia 2, tieto 1). *Paranormaali* tapa tarkoitti tiedonhankintaa otaksuttujen paranormaalien aistien avulla ja/tai muuntuneessa tajunnantilassa (ks. määritelmä s. 13), mitä voidaan havainnollistaa tiedon saamisella suoraan mieleen kuulematta mitään ääntä (Laura 1, tieto 1). *Seminormaali* keino erosi näistä kahdesta siinä, että yksilö ja tiedonlähde eivät olleet suorassa yhteydessä toisiinsa, vaan mukana oli henkilö, joka vastaanotti informaatiota väitetystä yliluonnollisesta lähteestä supranormaalien aistiensa kautta ja välitti viestin edelleen toimijalle normaalilla tavalla. Tällainen menettely oli kyseessä esim. silloin, kun vastaaja sai sanoman edesmenneeltä puolisoltaan sellaisen ihmisen välityksellä, joka näki ja kuuli enemmän kuin ihmiset yleensä (Jenni 1, tieto 5). Koska informaationsiirron keino ilmaistiin yhdessä tapauksessa epätavallisesti (Ulla 1, tieto 3C), se oli luokiteltava *tuntemattomaksi*. Kuviossa 6 on

nähtävissä myös kaikki haastatteluissa esiin tulleet *spesifit* tiedon saamistavat pääkategorioittain. Niitä tarkastellaan syvällisemmin väitöstutkimuksessani (ks. Kari 2001, 116-117; myös Kari 2000, 30).

KUVIO 6. Tiedon koetut saamistavat

Normaalit tiedon vastaanottamisen menetelmät olivat ilmeisesti tavallisimpia, sillä niitä käytettiin yli puolessa tapauksista. Paranormaalit keinot olivat runsaan neljänneksen osuudellaan toiseksi yleisimpiä, mutta seminormaalilla tavalla informaatiota saatiin keskimäärin vain joka seitsemännellä kerralla. Tässäkin tuloksessa huomiota herättää se, että tietoa koettiin vastaanotettavan yliaistillisesti melko usein. On varsin mielenkiintoista katsoa, miten tiedonlähteiden paranormaalius suhteutui tiedon saamistapojen paranormaaliteen. Vaikka noiden kolmen eri ryhmän esiintymistiheyden järjestykset olivat molempien kohdalla samat, näyttää siltä, että normaalit lähteet eivät olleet yhtä vallitsevia kuin normaalit tiedon vastaanottokeinot. Paranormaalien lähteiden ja saamismenetelmien frekvenssit olivat keskenään samaa luokkaa. Toisaalta seminormaalija lähteitä hyödynnettiin suhteellisesti enemmän kuin seminormaalija tiedon vastaanottotapoja. Nämä erot ja yhtäläisyydet viittaisivat siihen, että tietyn lähdeyyppin edustaja ei läheskään aina antanut henkilölle informaatiota lajiansa vastaavan viestintäkanavan kautta. Näin ollen ei ole mahdollista yleistää, että esim. seminormaalista lähteistä saisi tietoa seminormaalilla tavalla. Sen sijaan voidaan väittää, että paranormaalit lähteet näyttävät kommunikoivan yksilön kanssa useimmiten yliluonnollisella tavalla. Ristiintaulukoinnin tulos vaikutti tukevan tätä selitystä, mutta havaintojen pieni lukumäärä ei sallinut löydettyä vahvaa korrelaatiota laskettavan aidosti merkitseväksi. Niinpä asia jää toistaiseksi lopullista varmistusta vaille.

Tiedon seuraukset

Tutkimus sisälsi 56 yksittäistä tiedon seurausta, joista kukin käsitti tiedon käytön ja/tai vaikutuksen. Tässä tiedollisen toiminnan prosessin viimeisessä vaiheessa supranormaali näytti ilmenneen kaikkein vähiten. Itse asiassa paranormaaliksi tulkituista seurauksista puhuttiin niin harvoin, ettei ollut edes mielekäästä asettaa niitä vastakkain normaalien kanssa.

Tiedon käytöllä tarkoitetaan tässä sitä tapaa, jolla yksilö hyödyntää tietoa toiminnassaan (ks. Byström 1999, 33; Meadow & Yuan 1997, 710; Todd 1999a, 852, 853; Todd 1999b, 11; vrt. Ford 1977, 7; Tuominen & Savolainen 1997, 81-82; Ward 1983, 675; Weigel 1983, 121, 122).

Ainoastaan kolmessa käyttötapauksessa yliaistillista ilmiötä pidettiin todennäköisenä tai ainakin mahdollisena. Ensimmäisessä henkilö otti homeopaattista lääkettä hoitaakseen tautiaan (Laura 2, seuraus 1), toisessa tutkittava paransi käsillään sairaita (Nelli 1, seuraus C), ja kolmannessa hän pyysi anteeksi henkiolennotta muinaisia tekojaan (Nelli 4, seuraus 2).

Tiedon vaikutus on määriteltävissä tapahtumaksi tai tilaksi, jonka omaksuttu tieto saa aikaan ihmisessä ja/tai hänen tilanteessaan (ks. Giannini 1998, 364; Rich 1997, 17; vrt. Dervin & Frenette 2000). Vaikutus voi olla joko hyödyllinen tai haitallinen, mutta joskus kumpaaakin (Kari 2001, 130, 190). Monet vaikutukset koskivat yliluonnollista käsitysten tasolla. Esimerkkinä *hyödyistä* käyköön tapaus, jossa haastateltavalle tuli usko parantamisen lahjaan (Nelli 1, seuraus C). Näytteenä *haitasta* olkoon ahdistuksen tunne, jonka synnytti toisten ihmisten epäusko sellaista informaatiota kohtaan, jonka toimija omien sanojensa mukaan sai supranormaaleilta olioilta (Gaia 1, seuraus 2).

Näitäkään tuloksia ei voi mitenkään vertailla aikaisempien löydösten kanssa, koska asiasta ei ole olemassa tutkimustietoa ennestään. Paranormaalien vähäinen liittyminen tiedon seurauksiin saattaa johtua siitä, ettei yliluonnollisuuden ulottuvuuteen kiinnitetty haastattelussa eksplisiittistä huomiota. On hyvinkin mahdollista, että seurausten havaitun yliaistillisuuden järjestelmällinen tarkastelu paljastaisi supranormaalien ”todellisen” yleisyyden sekä ne akselit, joilla paranormaali jäsentää kyseisiä seurauksia.

TIETOISUUDEN VAIKUTUS TIEDOLLISEEN TOIMINTAAN

Edellinen luku esitteli tutkimukseni tuloksia yliluonnollisuuden näkökulmasta, lähti kehittämään käsitteellisiä typologioita sekä vertaili niitä aiempaan tutkimukseen. Tässä luvussa pohditaan tuloksiin, kirjallisuuteen ja omaan ajatteluun nojautuen, millainen rooli inhimillisellä tietoisuudella voisi olla rajatiedollisessa ja tiedollisessa toiminnassa yleensäkin. Kysymykseen pyritään vastaamaan miettimällä millä tavoin tietoisuus luultavasti rajoittaa toimintaamme, sekä mitä tapahtuisi, jos ihminen pystyisi ottamaan käyttöönsä tajuntansa kirjon muitakin tasoja kuin vain sen, jota nykyään pidetään normaalina tietoisuuden tilana. Näitä muita alueita ovat ainakin tiedostamaton ja muuntuneet tajunnantilat. Tilanpuutteen vuoksi käsittelen tässä lähinnä viimeksi mainittuja. Charles Tartin luoma *muuntuneen tietoisuudentilan* käsite tarkoittaa mielellistä olotilaa, jonka ihminen voi kokea, kun hän ei ole ns. normaalissa tajunnantilassa. Kyseisiä tiloja ovat esim. ”dissosiaatio, transsi, uni, meditaatio”. (Inglis 1985, 259.) Myös tietoisuuden laajeneminen ja herkistyminen voidaan mielestäni lukea tähän joukkoon.

Käyn siis ensin muuntuneiden tajunnantilojen perspektiivistä läpi tiedollisen toiminnan viisi vaihetta, mutta takaperin. Tämä siitä syystä, että mitä lähempänä prosessin alkua olemme, sitä dramaattisempi vaikutus tietoisuudella todennäköisesti on toiminnan myöhempään suuntautumiseen, kuten pian käy ilmi. Lopuksi esitän joitakin ideoita siitä, miten tajuntaa kehittämällä voitaisiin edistää tiedollista toimintaa.

Viisi vaihetta

Tiedon seuraus

On ilmeistä, että henkilön tietoisuudella omista kyvyistään ja tajunnantilalla on osuutta siihen, miten hän *soveltaa* saamaansa informaatiota. Mitä täydellisemmin hän tiedostaa taitonsa ja mitä hallitummin hän pystyy siirtymään toiseen tajunnantilaan, sitä tehokkaampaa ja monipuolisempaa tiedon hyödyntäminen potentiaalisesti on. Sama pätee tiedon ja/tai tämän käytön *vaikutuksiin*. Mitä rajallisempi yksilön tietoisuus itsestään ja ympäristöstään on, sitä vähemmässä määrin hän voi havaita tiedon hyötyjä ja haittoja. Tiedollisen toiminnan kannalta tiedon seurausten tiedostamisesta on ainakin se etu, että toimija saattaa välttyä turhalta lisätiedon hankkimiselta.

Tiedon saaminen

On perusteltua väittää, että toimijan tietoisuus (aiempi tietämys) käsiteltävästä *aiheesta* vaikuttaa siihen, miten hän ymmärtää vastaanottamansa informaation. Mitä tajuisempi hän on asiasta ennestään, sitä helpommin hän luultavasti käsittää tiedon, ja sitä pienempi on väärin ymmärtämisen todennäköisyys. Samalla tämä merkitsee myös sitä, että yhä suurempi osa saadusta tiedosta on henkilön näkökulmasta triviaalia. Voidaan vastaavasti hyvin olettaa, että teeman syvällisempi tuntemus mahdollistaa yhä syvällisemmän informaation tajuamisen.

Tutkimukseni paljasti, että informaation vastaanottaminen normaalien viiden aistin kautta on vain yksi *tapa saada* tietoa. Rajatiedon harrastajien mielestä on olemassa muitakin menetelmiä, joita itse kutsun seminormaaleiksi ja paranormaaleiksi keinoiksi. Jos ainoastaan normaalit tiedon saamistavat olisivat käytettävissä, lähes puolessa tapauksista rajatieto voisi jäädä henkilöltä tavoittamatta. Semi- ja paranormaaleilla viestintäkanavilla sekä näiden hyödyntämisen mahdollistavilla kyvyillä näyttääkin olevan olennainen tehtävä: ilman niitä pääsy joihinkin — varsinkin yliluonnollisiin koettuihin — tiedonlähteisiin olisi melkein pä mahdotonta.

Poikkeavat informaation saamisen menetelmät kuitenkin ilmeisesti edellyttävät joko välittäjältä (seminormaali tapa) tai vastaanottajalta (paranormaali tapa) jonkinlaista herkistynyttä tietoisuutta tai muuntunutta tajunnantilaa, jonka voi laukaista erityisesti nk. sensorinen deprivatio. Leea Virtasen (1977, 314) tutkimus spontaaneista telepaattisista kokemuksista osoitti, että paranormaaleja ilmiöitä havaitaan useammin silloin, kun tavalliset informaatiokanavat eivät toimi kunnolla tai lainkaan. Hän tarkentaa havaintoaan seuraavasti:

”Mitä syvempi on regressio, taantumavaihe, sitä monipuolisemman informaation elämys voi siis sisältää. Toisaalta: mitä selvemmin ihminen on normaalissa valvetilassa, sitä rajoitetumpi, sensuroidumpi, on tajuntaan nouseva tieto- ja kuva-aines.” (mt., 269; ks. myös mt., 313.)

Nojaten useaan empiiriseen tutkimukseen Daryl Bem ja Charles Honorton teoretisoivat, että yliaistilliset tiedonhankinnan keinot (ESP) perustuisivat heikkoon signaaliin, joka on normaalisti ”aistihälyn” takana piilossa. Kun fyysisten aistien välittämä syöte estyy, toimijalla on paremmat mahdollisuudet huomata tämän tyyppinen rajatieto. (Bem & Honorton 1994, 5.) Michael Thalbourne ja Peter Delin (1994, 24) puolestaan arvelevat, että tietoa voisi selittämättömällä tavalla vastaanottaa herkkä ihminen ollessaan avoin informaatiolle, jota hän ei voi saada normaaleja aisteja käyttämällä juuri tuossa aika-avaruuden pisteessä. Tarja Heikkilän (1998, 74) pro gradu -tutkielmassa taas paranormaalin harrastajat katsoivat, että rajatietoa ei ehkä voi saavuttaa ilman ”laajentunutta tietoisuutta”. Jos semi- ja paranormaali informaation saantikeinot ovat aitoja, kaikki mainitut selitysmallit tuntuvat uskottavilta. Ainakaan oman tutkimukseni aineisto ei ole ristiriidassa niiden kanssa. Nuo käsitykset näyttävät muuten kielivän siitä, että yliluonnolliset tiedonsaannin tavat jotenkin täydentäisivät luonnollisia tapoja (aistimista) pikemminkin kuin korvaisivat näitä.

Näin ollen semi- ja paranormaalien menetelmien avulla voi olla mahdollista saada tietoa, johon ei normaalein keinoin pääse käsiksi. Tällä vuorostaan saattaa olla seurauksia, joita totunnaisin tavoin hankittu informaatio ei kykene saamaan aikaiseksi. Tarve hankkia lisätietoa voi myös vähentyä. Jos rajainformaation välittäjän kyvyt ovat todella olemassa, hän tekee arvokasta työtä tuodessaan viestejä sieltä, mihin toisen yksilön tietoisuus ei ulotu. Vielä parempi tilanne olisi, jos toimija pystyisi itse ottamaan vastaan informaatiota yliaistillisesti. Silloin välittäjähenkilöäkään ei enää tarvittaisi, ja sanomat olisivat vähemmässä määrin tulkinnan muokkaamia, koska yksilön ei olisi enää välttämätöntä turvautua toisen käden tietoon. Tässä työssä esiin tuodut epätavalliset viestintämenetelmät voivat edustaa tieteen perspektiivistä uusia tietämisen tapoja. Uudet tietämisen tavat puolestaan tarjoavat ihmiselle kokonaan uusia näköaloja (Turunen 1989, 11). Siksi kyseiset kanavat ansaitsevat tulla tutkituiksi perinpohjaisesti.

Tiedonlähteen tiedostaminen

Tutkimuksessani saatiin selville, että ns. normaalit tiedonlähteet ovat vain yksi kolmesta *oliotyypistä*. Myös seminormaaleista ja paranormaaleista lähteistä voidaan kokea saatavan tietoa. Jos vain normaalien lähteiden puoleen voisi kääntyä, ainoastaan reilu kolmasosa rajatiedosta olisi kenties saatavilla. Periaatteessa toimijan vuorovaikutus seminormaalin tiedonlähteen kanssa on tajunnan kannalta yhtä mutkatonta kuin normaalinkin lähteen kanssa. Sen sijaan ihmisen oletettu pystyvyys olla yhteydessä paranormaaliin entiteettiin on jo paljon ongelmallisempi asia. Eri yksilöt nimittäin näkevät pääsyn informaation lähteille luultavasti erilailta (Wilson 1997, 45), koska mahdollisuudet ja taidot hankkia tietoa vaihtelevat henkilöstä toiseen (Savolainen 1993a, 103). Ihmisen tietoisuus lähteistä ja kyky käyttää niitä ovat usein epätäydellisiä (Ford 1977, 70). Tämä huomio pätee erityisesti yliluonnollisten tiedonlähteiden kohdalla. Käsillä olevassa väitöstyössä haastateltujen valmiudet saada kosketus paranormaaleihin lähteisiin vaikuttivat vaihtelevan laajalla asteikolla totaaliseen kyvyttömyydestä aina ”luonnolliseen” kanssakäymiseen saakka. Tämä tarkoittaa sitä, että eri yksilöt kokevat pääsyn eri yliaistillisiin lähteisiin eri tavalla eri aika-avaruuden hetkillä. Voidaan väittää, että toimijan tajunta on tässäkin keskeinen tekijä.

Semi- ja paranormaaleilla tiedonlähteilläkin — kuten vastaavilla informaation vastaanottokeinoilla — lienee täydentävä rooli: niistä saattaa löytää tietoa, jollaista ei tavanomaisissa lähteissä ole. Analysoidussa aineistossa puolet seminormaaleista lähteistä oli sellaisia ihmisiä, jotka toimivat välittäjänä päähenkilön ja supranormaalin olennon tai todellisuuden välillä. Avainasemassa näyttää olevan välihenkilön tietoisuus: hän tuntuu ”aistivan” jotakin, jota informaation vastaanottaja ei kykene havaitsemaan. Sitävastoin paranormaaleja lähteitä yleensä pidetään toisista maailmoista tai korkeammista todellisuuksista kotoisin olevina olentoina, joiden ajatellaan olevan tajuisia paljon laajemmasta olevaisuudesta kuin ihminen, ja joiden tämän takia katsotaan omaavan ylivoimaista tietoa. Jos siis seminormaalilla tiedonlähteellä oikeasti olisi supranormaali lahja, ja jos yliluonnollisia entiteettejä olisi olemassa, jopa tavallinen ”Matti Meikäläinen” — jonka tietoisuus on mitä suurimmassa määrin rajoittunut fyysiseen todellisuuteen — voisi silti hankkia informaatiota ”tuolta puolen” välittäjän kautta. Sen sijaan henkilö, joka pystyy hyödyntämään tajuntansa kapasiteettia paremmin, voisi olla suorassa yhteydessä paranormaaleihin lähteisiin, eikä välittäjä enää olisi välttämätön. Kaikkein parhaassa asemassa olisi kuitenkin ihminen, jolla olisi käytettävissään koko tietoisuutensa spektri. Hän kykenisi paitsi kommunikoimaan yliaistillisten olioiden kanssa tasavertaisesti, myös välittömästi havainnoimaan oikeastaan mitä tahansa todellisuuden osaa. Tällöin tiedonhankintakin ulkopuolisista lähteistä itse asiassa kävisi tarpeettomaksi.

On kuviteltavissa, että tajunnalla on tekemistä myös tiedonlähteiden *löytämisen* kanssa. Suppeammalla tietoisuudella varustettu toimija todennäköisesti kuluttaa enemmän aikaa ja näkee enemmän vaivaa etsiessään lähteitä kuin laajemmalla tajunnalla varustettu yksilö. Mielenkiintoisia (tutkimus)kysymyksiä ovat, tapahtuuko herkistyneessä tietoisuudentilassa useammin näennäisen satunnaisia mutta merkityksellisiä pidettyjä kohtaamisia lähteiden kanssa, ja tunnistaako kokija tällöin informaation löytämisessä ns. Johdatuksen ohjauksen selvemmin kuin normaalisti. Jos nimittäin henkilö pystyisi paikantamaan lähteitä ikään kuin itsestään, erikseen etsimättä, hänen ei olisi tarpeen käyttää niin paljoa energiaa niiden hakemiseen.

Tiedon tarvitseminen

Myös tiedontarpeet ovat mitä ilmeisimmin riippuvaisia tajunnasta. Jo yli kolmekymmentä vuotta sitten Robert Taylor (1968, 182) jakoi ne ydin-, tietoiisiin, muotoiltuihin ja sopeutettuihin tarpeisiin sen mukaan, missä määrin ihminen tiedostaa ne. Joskus tiedontarvetta ei ole yksinkertaisesti mahdollista ilmaista käsitteellisesti (Crawford 1978, 62), koska se on kaiketi vasta alitajuinen. Tällöin on kyseessä Taylorin (1968, 182) sanastoa käyttäen ”ydintarve”. Saattaa olla, että jossakin toisessa tietoisuudentilassa epätasallinen tarve selkeytyy paremmin kuin pelkästään ajattelemalla, mikä taas edistää tiedonhankintaa.

Toisaalta voidaan ehdottaa, että tiedontarpeen syntyminen johtuu inhimillisen konsensustietoisuuden kapeudesta. Loppujen lopuksihan totunnainen valvetajuntamme tavoittaa hyvin ohuen kaistaleen spatiotemporaalisesta ympäristöstämme. On traagista, että esimerkiksi informaatiota voidaan kaivata asioista jotka jo tiedetään (Derr 1983, 273), mutta jotka on unohdettu (ks. Byström 1999, 29). Emme pysty aistimaan aineellista maailmaa — saati sitten mahdollisia muita ulottuvuuksia — kovinkaan kauas. Emme myöskään elä nykyhetkessä kuin silmänräpäyksen kerrallaan, jolloin menneisyys karkaa tietoisuutemme alueelta varsin nopeasti, ja jopa aivan lähitulevaisuus on meille tuiki tuntematon. Laajentunut tajunta tarkoittaisi sitä, että ihmisen havaintopiiri ylettyisi etämmälle niin tilassa kuin ajassakin. Tämä puolestaan mm. helpottaisi menneen muistamista sekä tulevan ennustamista, ja täten vähentäisi tarvetta etsiä informaatiota.

Tilanteen määrittäminen

Tilanteen hahmottamisessakin tietoisuus on varmasti tärkeä tekijä. Tutkimukseni mukaan toimijan tilanteeseen voi sisältyä supranormaaleja elämyksiä, tai yliluonnollisen esiintyminen saattaa jäädä hämärän peittoon. Koska paranormaalien ilmiöiden huomaamisen väitetään usein olevan tajunnasta kiinni, normaali tiedostaminen voi antaa henkilölle puutteellisen kuvan toimintansa kontekstista. Mitä hienosyisempi käsitys yksilöllä tilanteesta on, sitä mutkattomammin tiedollisen toiminnan prosessin pitäisi periaatteessa sujua. Toisaalta mitä täydellisemmin hän tiedostaa tilanteensa, sitä vähemmän tässä on selvitettävää, ja näin muodoin sitä vähemmän hän tarvitsee tietoa.

Tietoisuuden kehitys

Yllä sanotun perusteella näyttää siltä, että tajunnalla on keskeinen rooli sekä tiedollisessa toiminnassa että oletettujen paranormaalien ilmiöiden havaitsemisessa. Tosiasia kuitenkin on, että nykyihmisen tietoisuus eri ilmiöistä ja prosesseista on yleensä melko vaillinaisen. Kuten Vilkkö-Riihelä (1999, 128) toteaa, ”monet asiat näyttävät olevan tietoisuuden saavuttamattomissa, mutta silti ne vaikuttavat toimintaamme”. Mikäli tajunta olisi laajennettavissa, voitaisiin myötävaikuttaa tiedolliseen toimintaan ja peräti karsia tiedonhankintaa. Samalla ns. yliluonnolliset kokemukset tulisivat arkipäiväisemmiksi ja luonnollisemmiksi. Paranormaalit ilmiöthän ovat nykyään vielä arka asia, johtuen osaltaan tieteessä harjoitettavasta patologisoinnista: ”Vaihtoehtoiset kokemisen muodot näyttävät vievän jo ohitetuille kehityksen tasoille, missä tietoisuus sammuu sokean luonnon kylmään syleilyyn” (Tikkala 1993, 189). On kuitenkin yhä enenevässä määrin ollut myös tutkijoita, jotka uskaltavat väittää, että osa poikkeavista elämyksistä ja tajunnantiloista itse asiassa antaa välähdyksiä ihmisolennon kehittyneemmistä puolista, joita *homo sapiens* ei ole lajina vielä saavuttanut.

Olisiko *tietoisuuden evoluutio* vastaus ongelmaan? Inhimillinen tajunta on epäilemättä kypsytynyt vuosituhansien aikana, mutta kehitys on ollut äärettömän hidasta. Ellei tapahdu jotakin todella dramaattista, luonnollisesta evoluutiosta ei ole välittömäksi ratkaisuksi pulmaamme. Entä olisiko yksilön mahdollista *kehittää tajuntaansa* niin, että hän pystyisi tiedostamaan maailman ja itsensä kokonaisvaltaisemmin? Tutkimusten mukaan ihmisellä on monia tajunnantiloja, joita hän voi halutessaan muuttaa ja harjoittaa esteiden poistamiseksi ja kykyjensä kasvattamiseksi (Cox 1987, 256). Tämä reitti saattaa tarjota oikoteitä myös tiedollisen toiminnan kiemuraiselle polulle. Pystyvyyttä meiltä siis ei puutu, vaan kyse lienee ennen kaikkea siitä, mihin uskomme ja mitä tahdomme elämältä. Jos haluamme panostaa tietoisuuteemme, ihmiskunnalla olisi edellytyksiä vähitellen siirtyä informaatioajasta tajunnan aikakauteen, mitä mm. Peter Russell (1982, 168) melkein kaksi vuosikymmentä sitten povasi tapahtuvaksi 2000-luvun alussa.

On sanomattakin selvää, että muuntuneen, laajentuneen tai herkistyneen tietoisuuden tutkimuksessa perinteiset metodit käyvät riittämättömiksi. Ilmiöiden ja kokemusten analysoimisessa vaaditaan uudenlaisia tutkimusmenetelmiä, jotka ottavat huomioon tajunnan eri tasojen ominaispiirteet. Yhtä kaiken kattavaa tekniikkaa on tuskin keksittävässä, joten tietoisuuden eri puolia varmaankin joudutaan tarkastelemaan eri metodeja soveltamalla. Kyseeseen tulevat menetelmät kuten ”hypnoosi, narkoosi, unianalyysi, vapaa assosiaatio, biopalautte, projektiiviset tekniikat” (Harmon & Ballesteros 1997, 426), joita voitaisiin käyttää joko yksinään tai yhdessä tavanomaisempien lähestymistapojen kanssa.

YHTEENVETOA

Tämä artikkeli käsitteli sitä, miten paranormaalit ilmiöt ja tietoisuus mahdollisesti liittyvät yksilön tiedolliseen toimintaan. Yliluonnollisen koettua ilmenemistä tässä prosessissa esiteltiin rajatiedon harrastajien haastatteluihin pohjautuvan väitöskirjani (Kari 2001; ks. myös Kari 2000) tuloksiin nojautuen. Tietoisuuden roolia tiedollisessa toiminnassa ja supranormaaleissa elämyksissäkin pohdittiin etupäässä oman luovan ajattelun avulla.

Tiedollinen toiminta käsitteellistettiin viitenä vaiheena: tilanteena, tiedontarpeena, tiedonlähteenä, saatuna tietona ja tiedon seurauksena. Alunperin tavoitteena oli tutkia yliluonnollisia ilmiöitä käsittelevän tiedon hankintaa. Aineiston pitkälinen analyysi kuitenkin muutti tutkimusasetelmaa huomattavasti, kun kävi ilmi, että supranormaalien liittäminen pelkästään tietoon oli täysin riittämätön lähtökohta. Tulokset osoittivat, että paranormaalien voidaan havaita esiintyvän eri muodoissa — niin abstraktioina kuin ilmiöinäkin — ja käytännössä missä vaiheessa tiedollisen toiminnan prosessia hyvänsä. Yliaistillisen perspektiivistä tärkeimmät löydöt vaihejärjestyksessä olivat: 1) tilanne jossa tiedollista toimintaa tapahtuu saatetaan itsessään kokea sellaisena, että siihen on aiemmin kuulunut, kuuluu nyt tai toivotaan tulevaisuudessa kuuluvan yliluonnollisia elementtejä; 2) tietoa tarvitaan sekä normaaleista että supranormaaleista aiheista; 3) jotkut ihmiset hankkivat informaatiota lähteistä, joita he pitävät paranormaaleina; 4) tietoa voidaan nähtävästi saada supranormaalilla tavalla; ja 5) joskus rajatietoa ilmeisesti käytetään yliaistillisesti. Tulokset eivät ole kovin yllätyksellisiä, mutta informaatiotutkimuksessa ne ovat jotakin aivan uutta. Tulosten ainoa isompi ongelma on niiden kvantitatiivinen yleistettävyyden kaikkiin paranormaalista kiinnostuneisiin suomalaisiin aikuisiin. Koska pientä valikoitunutta ryhmää rajatiedon harrastajia haastateltiin laadullisesti, jakaumia koskevat löydökset tulisi vahvistaa suuremmassa ja

laajapohjaisemmassa otoksessa määrällisin metodein. On myös muistettava, etteivät saadut tulokset sinänsä ole todiste yliluonnollisesta olemassaolosta, sillä ne perustuivat tutkittavien henkilökohtaisiin kokemuksiin.

Ihmisen tajunta tuntuu olevan avainasemassa tiedollisen toiminnan ja yliluonnollisen kannalta. Koska tietoisuutemme tila, laajuus ja herkkyys määrittelevät elämymaailmamme, se vaikuttaa ratkaisevalla tavalla myös siihen, millaisina koemme toiminnan ja paranormaalit ilmiöt, tai koemme näitä lainkaan. Arvatenkin tietoisuus on tiedollisen toiminnan sisällön ja prosessin kehkeytymisessä sitä dramaattisempi tekijä, mitä varhaisemmassa vaiheessa sen vaikutus alkaa. Näyttää myös siltä, että tämä toiminta yliaistillisen kontekstissa on monessa suhteessa enemmän sidoksissa tajuntaan kuin tavallinen toiminta. On selvää, että henkilön tietoisuus asettaa rajoituksia hänen tiedolliselle toiminnalleen. Esteiden purkamiskeinoksi ehdotan tajunnan tarkoituksellista kehittämistä, joka on todellakin mahdollista. Tajunnan laajentaminen helpottaa tiedollista toimintaa ja parhaassa tapauksessa tekee tämän jopa osittain tarpeettomaksi. Tietoisuutta koskevien ajatusten heikkoutena on se, että ne ovat suureksi osaksi hypoteettisia. Väitöstyöni (Kari 2001) ei käsitellyt tajunnan problematiikkaa muuten kuin satunnaisesti, eikä aiemmasta kirjallisuudesta ollut paljoakaan apua, joten toistaiseksi monet tässä lausumani ideat jäivät filosofoinniksi. Niiden pyrkimyksenä ei olekaan väittää miten asiat ovat, vaan pikemminkin näyttää suuntaviivoja ja esittää kysymyksiä, joihin tulevan tutkimuksen olisi syytä tarttua.

Työni tuki joitakin aikaisempien tutkimusten (varsinkin Kari 1996) tuloksia, eikä ollut ristiriidassa yhdenkään vanhemman löydön kanssa. Mikä arvokkainta, artikkeli toi ennen kaikkea uutta tietoa niin supranormaalista kuin tietoisuudestakin tiedollisessa toiminnassa. Tutkimukseni tuloksilla on merkitystä sekä käytännön elämän että tieteentekemisen kannalta. Uskon että *käytännön* tasolla paperini pitäisi auttaa itse kutakin ymmärtämään rajatietoa ja siihen liittyvää tiedollista toimintaa sekä inhimillisen tajunnan roolia tässä syvällisemmin. Paranormaalista kiinnostuneille tutkimukseni voi olla siinä mielessä hyödyllinen, että tulokset saattavat edistää rajatiedon tarpeiden muovaamista sekä rajatiedon hankkimista ja käyttämistä. Tiedollisen toimintansa tehostamista tai monipuolistamista kaipaaville mietteet tajunnasta voivat antaa virikkeitä, jotka ovat hyödynnettävissä aivan jokapäiväisessä elämässäkin. Löydökset tarjoavat myös virallisille tiedonvälittäjille (tiedotusvälineille, kirjastoille ja informaatiopalveluille) aivan uudenlaista tutkimustietoa, jota ne voivat käyttää palvelujensa parantamiseksi. Jopa informaationhakujärjestelmien tarjoajat, ylläpitäjät ja kehittäjät saattavat löytää kirjoituksesta jotain rakentavaa.

Informaatiotutkimuksellekin artikkelillani on kosolti annettavaa. Ensiksikin kirjoitus nosti esille monia uusia käsitteitä ja luokkia, joita voidaan hyödyntää tutkimuksessa. Toinen työni ansio on sen kokonaisvaltaisuus. Soisin että tiedollista toimintaa tarkasteltaisiin ei vain maallisesta vaan myös henkisestä näkökulmasta, niin että inhimillisen kokemisen, tiedostamisen ja merkityksellistämisen koko skaala olisi mukana. Mielestäni teknisten välineiden avulla tapahtuvaan informaation tallentamiseen, järjestämiseen, välittämiseen ja etsimiseen on kiinnitetty liikaa huomiota vaihtoehtoisten kanavien ja lajimme oman sisäisen potentiaalin kustannuksella. Informaatiotieteilijöiden olisi jo aika ”mennä itseensä” ja tutkiskella täydentäviä tietämisen tapoja. Näin menettelemällä voisimme laajentaa tieteenalaamme ja avata aivan uusia näköaloja tutkimukselle.

Vaikka yliluonto oli tutkimukseni keskiössä, sen salaperäisyys ei ole sanottavasti vähentynyt. Tämä johtunee enimmäkseen siitä, että teksti liikkui olosuhteiden pakosta varsin yleisellä tasolla. Mihinkään osa-alueeseen ei päästy pureutumaan kovin perusteellisesti. Tarkastelu jäi myös asioiden kuvailuksi, eli selityksiä siitä on turha hakea. Tiedollisen toiminnan esteetkin oli valitettavasti suljettava käsittelyn ulkopuolelle. Tietoisuuden roolin pohdinta jäi yleispiirteiseksi ja yksipuoliseksi. Piilotajuntaa eikä kollektiivista tajuntaa voitu käsitellä, eikä myöskään tiedollisen toiminnan vaikutusta tietoisuuteen. Lisäksi tajunnan vääristymien (illuusioiden ja hallusinaatioiden) aiheuttamat ongelmat sivuutettiin täydellisesti. Artikkelini kuitenkin paljasti paranormaalien ja tajunnan ilmeisen monimuotoisuuden ja tämän seurauksena niiden eri puolia, joita tutkijoiden varmaankin kannattaisi vastaisuudessa analysoida. Relevantteja kysymyksiä ovat ainakin nämä: Miten yliaistilliseen liittyvät asiat ja tajunta vaikuttavat tiedollisen toiminnan prosessiin ja päinvastoin? Millaisena rajatiedollinen toiminta näyttäytyy eri rooleista, diskursseista tai tietoisuudentiloista käsin? Millä tavoin paranormaalien tiedon hankintaa voitaisiin edistää? Kuinka laajalle levinnyttä rajatiedollinen toiminta on kulttuurissamme? Ovatko supranormaalit lähestymistavat maailman ymmärtämiseksi laskussa vai nousussa, vai onko tilanne tässä suhteessa

vakaa? Mihin suuntaan ihmisen tajunta on muuttumassa? Missä määrin rajatieto on totta? Onko paranormaaleja tiedonlähteitä ja viestintäkeinoja oikeasti olemassa? Jos tiede suostuisi etsimään vastauksia näihin kysymyksiin, olisimme niiden löydyttyä luultavasti paljon tietoisempia olentoja kuin nyt.

LÄHTEET

Adorno, Theodor W. 1994. Adorno: The stars down to Earth and other essays on the irrational in culture. Toim. Stephen Crook. London: Routledge.

Alcock, James E. 1981. Parapsychology: science or magic? A psychological perspective. Foundations and Philosophy of Science and Technology Series. Oxford: Pergamon.

Alcock, James E. 1985. Parapsychology as a "spiritual" science. Teoksessa Paul Kurtz (toim.) A skeptic's handbook of parapsychology. Buffalo: Prometheus, 537-565.

Alcock, James E. 1991. On the importance of methodological skepticism. *New Ideas in Psychology* 9 (2), 151-155.

Bem, Daryl J. & Honorton, Charles 1994. Does psi exist? Replicable evidence for an anomalous process of information transfer. *Psychological Bulletin* 115 (1), 4-18. Myös http://comp9.psych.cornell.edu/dbem/does_psi_exist.html 12.3.2001.

Ben-Yehuda, Nachman 1985. Deviance and moral boundaries: Witchcraft, the occult, science fiction, deviant sciences and scientists. Chicago: University of Chicago Press.

Bonitz, Manfred 1990. Information — knowledge — informatics. *International Forum on Information and Documentation* 15 (2), 3-7.

Buckland, Michael K. 1991. Information as thing. *Journal of the American Society for Information Science* 42 (5), 351-360.

Byström, Katriina 1999. Task complexity, information types and information sources: Examination of relationships. University of Tampere. *Acta Universitatis Tamperensis* 688. Tampere.

Caird, Dale & Law, Henry G. 1982. Non-conventional beliefs: Their structure and measurement. *Journal for the Scientific Study of Religion* 21 (2), 152-163.

Cheuk, Bonnie Wai-Yi 1999. The derivation of a "situational" information seeking and use process model in the workplace: Employing Sense-Making. Teoksessa Brenda Dervin & Micheline Frenette (toim.) *Methodology between the cracks: Sense-Making as exemplar*. San Fransisco: [International Communication Association], 23-27.

Clarke, Arthur C. 1995. Foreword. Teoksessa James Randi: *The supernatural A-Z: The truth and the lies*. London: Headline, x-xii.

Cleveland, Harlan 1983. Information as a resource. *Dialogue* (2), 7-11.

Collins Cobuild English Language Dictionary. 1987. London: Collins.

Collins, H.M. & Pinch, T.J. 1979. The construction of the paranormal: Nothing unscientific is happening. Teoksessa Roy Wallis (toim.) *On the margins of science: The social construction of rejected knowledge*. Sociological Review Monograph 27. Keele: University of Keele, 237-269.

Cox, Ruth 1987. Afterword: The rich harvest of Abraham Maslow. Teoksessa Abraham H. Maslow: *Motivation and personality*. 3. painos. New York: Harper & Row, 245-271.

Crawford, Susan 1978. Information needs and uses. Teoksessa Martha E. Williams (toim.) *Annual Review of Information Science and Technology* 13. New York: Knowledge Industry Publications, 61-81.

- Derr, Richard L. 1983. A conceptual analysis of information need. *Information Processing & Management* 19 (5), 273-278.
- Dervin, Brenda 1983. An overview of sense-making research: Concepts, methods, and results to date. Paper presented at the Annual Meeting of International Communication Association. May 1983. Dallas. Myös <http://communication.sbs.ohio-state.edu/sense-making/art/artdervin83.html> 3.1.2001.
- Dervin, Brenda 1989. Audience as listener and learner, teacher and confidante: The Sense-Making approach. Teoksessa Ronald E. Rice & Charles K. Atkin (toim.) *Public communication campaigns*. 2. painos. Newbury Park: Sage, 67-86.
- Dervin, Brenda 1991. Comparative theory reconceptualized: From entities and states to processes and dynamics. *Communication Theory* 1 (1), 59-69.
- Dervin, Brenda 1992. From the mind's eye of the user: The sense-making qualitative-quantitative methodology. Teoksessa Jack D. Glazier & Ronald R. Powell (toim.) *Qualitative research in information management*. Englewood: Libraries Unlimited, 61-84.
- Dervin, Brenda 1998. Sense-Making theory and practice: An overview of user interests in knowledge seeking and use. <http://communication.sbs.ohio-state.edu/sense-making/zen/zendervinkm98.html> 21.5.1999.
- Dervin, Brenda 1999. On studying information seeking methodologically: The implications of connecting metatheory to method. *Information Processing and Management* 35 (6), 727-750.
- Dervin, Brenda & Clark, Kathleen D. 1999. Exemplars of the use of the Sense-Making methodology (meta-theory and method): In-depth introduction to the Sense-Making issues of the *Electronic Journal of Communication*. *Electronic Journal of Communication* 9 (2-4), <http://www.cios.org/www/ejc/v9n23499.htm> 14.6.2000.
- Dervin, B. & Frenette, M. 2000. Applying Sense-Making methodology: Communicating communicatively with audiences as listeners, learners, teachers, confidantes. <http://communication.sbs.ohio-state.edu/sense-making/zennez/zennezderv&frencamp00.html> 8.9.2000.
- Dervin, Brenda; Jacobson, Thomas L. & Nilan, Michael S. 1982. Measuring aspects of information seeking: A test of a quantitative/qualitative methodology. Teoksessa Michael Burgoon (toim.) *Communication yearbook* 6. Beverly Hills: Sage, 419-444.
- Epstein, Seymour 1994. Integration of the cognitive and the psychodynamic unconscious. *American Psychologist* 49 (8), 709-724.
- Erdelez, Sanda 1997. Information encountering: A conceptual framework for accidental information discovery. Teoksessa Pertti Vakkari, Reijo Savolainen & Brenda Dervin (toim.) *Information seeking in context: Proceedings of an international conference on research in information needs, seeking and use in different contexts*. London: Taylor Graham, 412-421.
- Ford, Geoffrey 1977. *User studies: An introductory guide and select bibliography*. University of Sheffield. Centre for Research on User Studies. Occasional Paper 1. [Sheffield].
- Frants, Valery I. & Brush, Craig B. 1988. The need for information and some aspects of information retrieval systems construction. *Journal of the American Society for Information Science* 39 (2), 86-91.
- Frazier, Kendrick 1986. Introduction. Teoksessa Kendrick Frazier (toim.) *Science confronts the paranormal*. New York: Prometheus, ix-xiv.

- Giannini, Tula 1998. Information receiving: A primary mode of the information process. Teoksessa Cecilia M. Preston (toim.) ASIS '98: Proceedings of the 61st ASIS annual meeting. Volume 35. Medford: ASIS, 362-371.
- Gordon, Stuart 1992. The paranormal: An illustrated encyclopedia. London: Headline.
- Gordon, Stuart 1996. The book of miracles: From Lazarus to Lourdes. London: Headline.
- Griffon, T. Wynne 1991. History of the occult. London: Grange Books.
- Hara, Jarna & Qvick, Carina 1996. ”Joku raja pitää olla”: Aineistonvalinta yleisissä kirjastoissa, esimerkkinä rajatiedon ja seksologian kirjallisuus. Tampereen yliopisto. Informaatiotutkimuksen laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Harmon, E. Glynn & Ballesteros, Elissa R. 1997. Unconscious cognition: The elicitation of deeply embedded information needs. Teoksessa Pertti Vakkari, Reijo Savolainen & Brenda Dervin (toim.) Information seeking in context: Proceedings of an international conference on research in information needs, seeking and use in different contexts. London: Taylor Graham, 422-433.
- Heikkilä, Tarja 1998. Katsaus rajatieto diskurssioon ja sisäryhmän käsityksiä rajatiedosta. Helsingin yliopisto. Uskontotieteen laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Heino, Harri 1994. Lukijalle. Teoksessa Håkan Arlebrand: Aura, karma, kabbala...: Uuden aikakauden hengellisyys ja salatieteen nousu. Käänt. Oili Aho. Helsinki: Kirjaneliö, 5.
- Heino, Harri 1997. Mihin Suomi tänään uskoo. Porvoo: WSOY.
- Hinkkanen, Reea 1999. Esi-isät ja tiedonhankinta: Ennustus sukuma-nyamwezi-yhteisössä Luoteis-Tansaniassa. Helsingin yliopisto. Kulttuurien tutkimuksen laitos. Pro gradu -tutkielma. <http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/hum/kultt/pg/hinkkanen> 12.3.2001.
- Inglis, Brian 1985. The paranormal: An encyclopedia of psychic phenomena. London: Granada.
- Irwin, Harvey J. 1994. Childhood trauma and the origins of paranormal belief: A constructive replication. Psychological Reports 74 (1), 107-111.
- Johnson, J. David 1996. Information seeking: An organizational dilemma. Westport: Quorum Books.
- Kari, Jarkko 1996. Rajatiedon hankinnan arkipäivää — osa I: Kyselytutkimus rajatiedon harrastajien paranormaaleihin ilmiöihin liittyvistä tiedontarpeista ja tiedonhankinnasta arkielämän tiedonhankinnan viitekehysessä. Tampereen yliopisto. Informaatiotutkimuksen laitos. Pro gradu -tutkielma. Myös ParaDocs, <http://www.mbnet.fi/~paranet/ParaDocs/Tutkimukset/Kari1996/sisallys.html> 12.3.2001.
- Kari, Jarkko 1998. Rajatiedon hankinnan arkipäivää: Kyselytutkimus paranormaaleihin ilmiöihin liittyvistä tiedontarpeista ja tiedonhankinnasta. Informaatiotutkimus 17 (2), 27-40.
- Kari, Jarkko 2000. The paranormal in information action. Swedish Library Research (2), 21-36.
- Kari, Jarkko 2001. Information seeking and interest in the paranormal: Towards a process model of information action [väitöskirja]. University of Tampere. Acta Universitatis Tamperensis 826. Tampere. Myös Acta Electronica Universitatis Tamperensis 118, <http://acta.uta.fi>.
- King, Francis X. 1991. The encyclopedia of mind, magic & mysteries. London: Dorling Kindersley.
- Kuningas, Tapani 1995. Tiedon tarve kasvaa. Ultra 24 (11), 3.
- Kurtz, Paul 1985. Is parapsychology a science? Teoksessa Paul Kurtz (toim.) A skeptic's handbook of parapsychology. Buffalo: Prometheus, 503-518.

- Marin, Rick 1996. Alien invasion! Newsweek cxxviii (2), 40-46.
- Meadow, Charles T. & Yuan, Weijing 1997. Measuring the impact of information: Defining the concepts. Information Processing & Management 33 (6), 697-714.
- Mikkonen, Pauliina 1998. New Age-uskonto tutkimuksen näkökulmasta. Skeptikko (2), 2-4.
- Neelameghan, A. 1999. Lateral relations and links in multicultural, multimedia databases in the spiritual and religious domains: Some observations. Knowledge Organization 26 (2), 74-79.
- Niiniluoto, Ilkka 1989. Informaatio, tieto ja yhteiskunta: Filosofinen käsiteanalyysi. 2. painos. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Nisbet, Matt 1998(?). New poll points to increase in paranormal belief. <http://www.csicop.org/articles/poll/> 3.1.2001.
- Nurmi, Timo; Rekiaro, Ilkka & Rekiaro, Päivi 1993. Suomen kielen sanakirja: Suomea suomeksi. Jyväskylä: Gummerus.
- Nurmi, Timo; Rekiaro, Ilkka & Rekiaro, Päivi 1996. Suomalaisen sivistyssanakirja. 4. painos. Jyväskylä: Gummerus.
- Parsons, Keith M. 1992. The study of pseudoscience and the paranormal in the university curriculum. Electronic Newsletter of the Georgia Skeptics 5(5), ftp://ftp.netcom.com/pub/an/anson/Skeptic_Newsletters/Georgia_Skeptic/GS05-05.TXT 1997?.
- Perttula, Suvi 1994. Tiedollisen toiminnan prosessilähtöisestä tutkimisesta. Kirjastotiede ja informatiikka 13 (2), 38-47.
- Pylkkänen, Paavo 1995. Tietoisuus: Ikuinen arvoitus? Tiede 2000 (1), 43-45.
- Rich, Robert F. 1997. Measuring knowledge utilization: Processes and outcomes. Knowledge and Policy 10 (3), 11-24.
- Russell, Peter 1982. The awakening earth: The global brain. London: Ark.
- Savolainen, Reijo 1990. Tiedon hankinnan rationaalisuusperustat: Ongelmia ja lähestymistapoja. Kirjastotiede ja informatiikka 9 (3), 70-84.
- Savolainen, Reijo 1993a. Elämäntapa, elämänhallinta ja tiedonhankinta: Arkielämän ei-ammattillisen tiedon hankinnan tutkimuksen viitekehyksen hahmottelua. Tampereen yliopisto. Kirjastotieteen ja informatiikan laitos. Tutkimuksia 39. Tampere.
- Savolainen, Reijo 1993b. The sense-making theory: Reviewing the interests of a user-centered approach to information seeking and use. Information Processing & Management 29 (1), 13-28.
- Savolainen, Reijo 1999. Tiedontarpeet ja tiedonhankinta. Teoksessa Ilkka Mäkinen (toim.) Tiedon tie: Johdatus informaatiotutkimukseen. Helsinki: Kirjastopalvelu, 73-109.
- Schamber, Linda 2000. Time-line interviews and inductive content analysis: Their effectiveness for exploring cognitive behaviors. Journal of the American Society for Information Science 51 (8), 734-744.
- Schumaker, Jack F. 1987. Mental health, belief deficit compensation, and paranormal beliefs. Journal of Psychology 121(5), 451-457.
- Science and engineering indicators 2000. 2000. ? : National Science Board. <http://www.nsf.gov/sbe/srs/seind00/start.htm> 21.6.2000.

- Shermer, Michael 1997. *Why people believe weird things: Pseudoscience, superstition, and other confusions of our time*. New York: W.H. Freeman.
- Solomon, Paul 1997a. Discovering information behavior in sense making: II. The social. *Journal of the American Society for Information Science* 48 (12), 1109-1126.
- Solomon, Paul 1997b. Discovering information behavior in sense making: III. The person. *Journal of the American Society for Information Science* 48 (12), 1127-1138.
- Solomon, Paul 1999. Information mosaics: Patterns of action that structure. Teoksessa Thomas D. Wilson & David K. Allen (toim.) *Exploring the contexts of information behaviour: Proceedings of the second international conference on research in information needs, seeking and use in different contexts*. London: Taylor Graham, 150-175.
- Sonnenwald, Diane H. & Iivonen, Mirja 1999. An integrated human information behavior research framework for information studies. *Library & Information Science Research* 21 (4), 429-457.
- Sparks, Glenn G., Nelson, C. Leigh & Campbell, Rose G. 1997. The relationship between exposure to televised messages about paranormal phenomena and paranormal beliefs. *Journal of Broadcasting & Electronic Media* 41 (3), 345-359.
- Sparks, Glenn G. & Pellechia, Marianne 1997. The effect of news stories about UFOs on readers' UFO beliefs: The role of confirming or disconfirming testimony from a scientist. *Communication Reports* 10 (2), 165-172.
- Sparks, Glenn G.; Sparks, Cheri W. & Gray, Kirsten 1995. Media impact on fright reactions and belief in UFOs: The potential role of mental imagery. *Communication Research* 22 (1), 3-23.
- Tammilehto, Olli 1998. *Maailman tilan kootut selitykset. Pystykorvasarja*. Helsinki: Like.
- Taylor, Robert S. 1968. Question-negotiation and information seeking in libraries. *College & Research Libraries* 29(3), 178-194.
- Thalbourne, Michael A. & Delin, Peter S. 1994. A common thread underlying belief in the paranormal, creative personality, mystical experience and psychopathology. *Journal of Parapsychology* 58 [1], 3-37.
- Tikkala, Heikki 1993. Olevaisen yöpuoli: Vaimosniemen kummitus ja 50 muuta poltergeistia. Kuopio: [Heikki Tikkala]. Myös <http://personal.inet.fi/tiede/poltergeist/kansi.htm> 29.5.2001.
- Tobacyk, Jerome & Milford, Gary 1983. Belief in paranormal phenomena: Assessment instrument development and implications for personality functioning. *Journal of Personality and Social Psychology* 44 (5), 1029-1037.
- Todd, Ross J. 1999a. Back to our beginnings: Information utilization, Bertram Brookes and the fundamental equation of information science. *Information Processing and Management* 35 (6), 851-870.
- Todd, Ross J. 1999b. Utilization of heroin information by adolescent girls in Australia: A cognitive analysis. *Journal of the American Society for Information Science* 50 (1), 10-23.
- Tuominen, Kimmo 1994. Yksilö tiedonhankkijana: Sense-making -teorian näkökulma tiedonhankintaprosessiin. *Kirjastotiede ja informatiikka* 13 (3), 64-75.
- Tuominen, Kimmo & Savolainen, Reijo 1997. A social constructionist approach to the study of information use as discursive action. Teoksessa Pertti Vakkari, Reijo Savolainen & Brenda Dervin (toim.) *Information seeking in context: Proceedings of an international conference on research in information needs, seeking and use in different contexts*. London: Taylor Graham, 81-96.
- Turunen, Kari E. 1989. *Mieli ja sielu*. Helsinki: Arator.

Vakkari, Pertti 1997. Information seeking in context: A challenging metatheory. Teoksessa Pertti Vakkari, Reijo Savolainen & Brenda Dervin (toim.) Information seeking in context: Proceedings of an international conference on research in information needs, seeking and use in different contexts. London: Taylor Graham, 451-464.

Varto, Juha 1995. Filosofian taito 2-3. Helsinki: Kirjayhtymä.

Varto, Juha & Veenkivi, Liisa 1998. Rakkaus ja rukous: Filosofisia keskusteluja uskosta ja uskonnoista. Tampere: TAJU.

Vilkko-Riihelä, Anneli 1999. Psyhyke: Psykologian käsikirja. Porvoo: WSOY.

Virtanen, Leea 1977. Telepaattiset kokemukset. Porvoo: WSOY.

Väyrynen, Leo 1987. Taikausko. Teoksessa Helena Helve (toim.) Ihmisenä maailmassa: Erilaisia elämänskatsomuksia uskontotieteen näkökulmasta. Humaniora-sarja. Helsinki: Gaudeamus, 203-226.

Ward, Spencer A. 1983. Epilogue: Outline of a research agenda. Teoksessa Spencer A. Ward & Linda J. Reed (toim.) Knowledge structure and use: Implications for synthesis and interpretation. Philadelphia: Temple University, 671-681.

Weigel, Russell H. 1983. Behavioral implications of knowledge: Lessons from the attitude-behavior controversy. Teoksessa Spencer A. Ward & Linda J. Reed (toim.) Knowledge structure and use: Implications for synthesis and interpretation. Philadelphia: Temple University, 119-152.

Weisen, Irma 1990. Suunnistusvaikeuksia rajatiedon maastossa. Ultra 19 (5), 20-22, 31.

Wersig, G. & Windel, G. 1985. Information science needs a theory of "information actions". Social Science Information Studies (5), 11-23.

Wildemuth, Barbara M. 1990. A method for inducing process models from qualitative data. Library and Information Science Research 12 (4), 329-340.

Wilson, Tom 1997. Information behaviour: An inter-disciplinary perspective. Teoksessa Pertti Vakkari, Reijo Savolainen & Brenda Dervin (toim.) Information seeking in context: Proceedings of an international conference on research in information needs, seeking and use in different contexts. London: Taylor Graham, 39-50.

Jarkko Kari
Informaatiotutkimuksen laitos
33014 Tampereen yliopisto

Puh. (03) 215 8967 tai (03) 255 7894
Fax (03) 215 8970
S-posti csjakar@uta.fi
WWW <http://www.info.uta.fi/staff/kari.html>

© 2001 Jarkko Kari
Julkaistu 2001 teoksessa *ParaDigma 2001: Tietoisuus ja paranormaalit ilmiöt*,
<http://www.paranet.fi/paradocs/tutkimuksia/paradigma2001.html>